

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lenka Stöhrová

**Komunikační problémy dítěte se středně těžkou
nedoslýchavostí**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. et Mgr. Václav Chmelíř

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2013-2016

BACHELOR THESIS

Lenka Stöhrová

**Communication problems of a child with mild-moderate
hearing loss**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. et Mgr. Václav Chmelíř

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Lenka Stöhrová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. et. Mgr. Václavu Chmelířovi za odborné rady a vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá dítětem se středně těžkou nedoslýchavostí a s tím spojeným úskalím v slyšení, komunikaci, řeči a integraci do běžného vzdělávacího proudu. V praktické části je v rámci kvalitativního výzkumu popsán a porovnán vývoj dvou dívek trpících stejnou sluchovou vadou. Cílem je poukázat na to, jak se zhoršená možnost komunikace projevuje mezi kamarády a ve škole ve vztahu k jednotlivým předmětům a učitelům, dále na rozdíl ve vyrovnávání se se sluchovým postižením a problémy s tím související.

Klíčová slova

Komunikace, komunikační obtíže, odezírání, orientační vyšetření sluchu, sluch, sluchová vada, středně těžká nedoslýchavost, sluchadla.

Annotation

In the theoretical part the bachelor thesis deals with child's mild-moderate hearing loss which involves hearing, communication difficulties, body language difficulties and integration to common educational flow. In the practical part is described and compared development of two girls with the same hearing impairment within qualitative research. The aim is to point out how the worsen possibility to communicate is displayed between friends and at school in relation to individual subjects and teachers in contrast to deal with hearing handicap and problems which are connected with it.

Keywords

Communication, communication difficulties, hearing aids, hearing impairment, indicative hearing examination, lip-read, mild-moderate hearing loss, sense of hearing.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	10
1.1 Sluch.....	10
1.2 Sluchová vada.....	10
1.3 Nedoslýchavost.....	11
1.4 Orientační vyšetření sluchu pro diferenciální diagnostiku.....	12
2 KOMUNIKACE – VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	15
2.1 Vysvětlení pojmu komunikace.....	15
2.2 Komunikace dítěte se středně těžkou nedoslýchavostí.....	16
2.3 Komunikační problémy dítěte.....	17
3 ODEZÍRÁNÍ.....	18
3.1 Pravidla efektivního odezírání dle Slowíka.....	19
3.2 Možná úskalí odezírání.....	20
3.3 Rozvíjení schopnosti odezírání řeči.....	21
3.4 Řeč a myšlení.....	22
4 SPECIFIKA LOGOPEDICKÉ PÉČE O DÍTĚ SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ.....	24
5 PŘÍSTUP K DÍTĚTI SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ... 26	26
6 SLUCHADLA.....	28
7 INTEGRACE DÍTĚTE SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ DO BĚŽNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY.....	30
PRAKTICKÁ ČÁST.....	32
8 PROBLEMATIKA KOMUNIKACE DÍTĚTE SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ.....	32
8.1 Cíl výzkumného projektu.....	32
8.2 Časový harmonogram výzkumu.....	32
8.3 Vymezení výzkumného problému.....	33
8.4 Výzkumné otázky.....	33
8.5 Stanovení hypotéz.....	33

8.6	Charakteristika výzkumného vzorku	34
8.7	Metody a techniky výzkumného projektu.....	34
8.8	Charakteristika prostředí.....	35
8.9	Sběr dat.....	36
9	PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 1.....	37
9.1	Osobní profil a anamnézy	37
9.1.1	Rodinná anamnéza	37
9.1.2	Osobní anamnéza	37
9.2	Vzdělávací problémy na prvním stupni	39
9.3	Problémy ve vrstevnické skupině	41
9.4	Přechod na druhý stupeň základní školy.....	41
9.5	Zhodnocení studie.....	42
9.6	Kazuistika k chování dívky při rozhovoru.....	43
10	PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2.....	45
10.1	Osobní profil a anamnézy	45
10.1.1	Rodinná anamnéza	45
10.1.2	Osobní anamnéza	45
10.2	Vzdělávací problémy na prvním stupni	47
10.3	Problémy ve vrstevnické skupině	48
10.4	Přechod na druhý stupeň základní školy.....	49
10.5	Zhodnocení studie.....	49
11	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	51
11.1	Interpretace odpovědí k případové studii č. 1	51
11.2	Interpretace odpovědí k případové studii č. 2	53
11.3	Analýza získaných informací.....	54
11.4	Verifikace hypotéz.....	57
11.5	Doporučení učitelům	57
11.6	Závěr kvalitativního šetření	58
	ZÁVĚR	60
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	62
	SEZNAM ZKRATEK	65
	SEZNAM PŘÍLOH.....	66

ÚVOD

Komunikace provází člověka od narození po celou dobu jeho života. Je základním předpokladem pro jeho socializaci a důležitým faktorem pro uspokojení základní lidské potřeby a to vzájemného sdílení a kontakt s druhými lidmi. Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala toto téma hned z několika důvodů. V podstatě celým životem mě provází kontakt s lidmi se sluchovým postižením. Mezi tyto lidi patří i moje babička, která v devíti letech onemocněla, a zhoršil se jí sluch. Od té doby trpí středně těžkou nedoslýchavostí. Život s ní byl v mnoha směrech zajímavý a zvláštní. Některé její projevy jsem mohla pochopit až teď, když jsem se začala těmito problémy zabývat hlouběji. Dalšími osobami se sluchovou vadou, s nimiž jsem se setkala, byly děti. Měly od narození středně těžkou nedoslýchavost. S jedním z nich jsem strávila dva roky ve třídě jako asistentka pedagoga.

V teoretické části práce se zabývám komunikací a úskalími s ní spojenými. Vysvětluji základní pojmy, jako je sluch, sluchová vada, předkládám stručný popis možností sluchového vyšetření, odezírání. Zmiňuji důležité aspekty přístupu k sluchově postiženému dítěti a logopedickou podporu těchto dětí, dále popisuji sluchadla, která jsou pro lepší slyšení nepostradatelná. V poslední kapitole zmiňuji možnost integrace dítěte se středně těžkou nedoslýchavostí do běžné základní školy a uvádím zákony, ve kterých je tato možnost vymezena.

V praktické části práce se zabývám dvěma dětmi se stejnou sluchovou vadou. Pomocí kvalitativního výzkumu, kde byly zvoleny metody zúčastněného pozorování a narativního rozhovoru popisují jejich příběh, kdy bylo sluchové postižení zjištěno a jak se toto zjištění promítlo do dalšího vývoje. Dále popisují projevy dívek v mateřské škole a následně uvádím komplikace spojené se vzděláváním v základní škole běžného typu. Jak se toto postižení promítá do jednotlivých předmětů, jaké problémy mají s takto postiženými dětmi učitelé. Zabývám se také otázkou, do jaké míry se nedoslýchavým dětem daří zapojit mezi vrstevníky, najít si kamarády. Jak u nich probíhá proces socializace. Zda jsou schopny s vrstevníky komunikovat bez větších obtíží a rozumět i jiným osobám, cizím, které je provází školním životem. V příloze přikládám ukázkou vypracovaných individuálních vzdělávacích plánů, které jsou nutné pro integraci dětí do běžné základní školy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Sluch

Je jedním z nejdůležitějších lidských smyslů. Je pro člověka důležitým zdrojem informací, kterých pomocí sluchu přijímá až 60%. Následně na ně může reagovat, orientovat se, vyhodnocovat situaci a s ní spojená rizika. Získané informace zpracovává a předává dál. Sluch pracuje nepřetržitě a nedá se vypnout. Člověk si ani neuvědomuje kolik zvukových signálů během dne i noci přijímá. Pomocí sluchu se člověk dorozumívá, komunikuje a zařazuje se do jemu blízké sociální skupiny. Na základě sluchu se vyvíjí lidská řeč, která je nepostradatelná pro normální, kvalitní život. (Slowík, 2007)

1.2 Sluchová vada

Jedná se o sluchové postižení různého rozsahu a etiologie, které má vždy za následek zhoršení příjmu informací sluchem a následně problémy v komunikaci. Odborníci se shodují, že sluchové postižení je pokládáno za druhé nejhorší postižení ihned za mentálním. Dopady sluchového postižení jsou nejmarkantnější na úrovni socializace člověka do společnosti, která jej obklopuje.

Sluchová vada představuje zhoršení sluchového prahu, je trvalá, nedochází ke zlepšení žádným způsobem léčby. „V České republice se udává četnost výskytu sluchových vad u novorozenců v rozmezí 6-12 z tisíce (tedy 600-1200 novorozeňat ročně se středně těžkou sluchovou vadou), z toho má jedno novorozeně z tisíce velmi těžkou sluchovou vadu. (Každý rok se tak narodí zhruba 80-100 neslyšících dětí).“ (Strítěská, online, cit. 2015-12-16).

Vady sluchu se nejčastěji projevují jako omezení sluchového pole. Jedná se o oblast sluchových vjemů, která je ohraničena prahem slyšení. Práh slyšení udává nejmenší intenzitu zvuku, která je sluchem člověka zachytitelná a prahem bolesti. Tento práh označuje hranici intenzity zvuku, kdy se příjem zvuku stává bolestivým. Sluchový práh je u každého člověka odlišný. Pro správné slyšení je nejdůležitější frekvence mezi 500 až 4000 Hz, ve kterém se nachází pásmo lidské řeči. (Souralová, Langer, In: Slowík, 2007, s. 73)

Sluchové vady se dělí na dvě základní skupiny, vady senzorieurální (percepční) a poruchy převodní. Při senzorieurální vadě dochází k postižení senzorieurálních buněk vnitřního ucha nebo dochází k postižení neurálních spojů v mozku. Takové poškození je trvalé a nedá se léčit. Převodní porucha představuje stav patologický. Sluchová buňka je nepoškozena, ale v důsledku nemožnosti proniknutí sluchové vlny až ke sluchovým buňkám zůstávají bez zvukové stimulace. (Lejska, 2003, s. 23, 24)

Etiologie sluchových vad jednoduše rozlišuje příčiny vnější a vnitřní. Do vnějších příčin patří problémy v těhotenství, v průběhu porodu a po porodu. Mezi vnitřní faktory patří genetické mutace a dědičnost. Dle různých studií, které uvádějí rozložení příčin sluchových vad je až 40 – 50 % těchto vad způsobeno vnějšími příčinami, dalších 50 % náleží příčinám dědičným. (Jungwirthová, online, cit. 2015-12-29)

1.3 Nedoslýchavost

Nedoslýchavost představuje sluchovou ztrátu v decibelech v rozmezí od 26 až do 70 dB. Dělí se na lehkou, střední a těžkou nedoslýchavost. Problém se může vyskytovat ve vnějším, středním i vnitřním uchu, dochází k neúplnému poškození. Komunikace řeči není vyloučena. Řeč se rozvíjí, ovšem pomaleji a její nástup je opožděn. (Lejska, 2003, s. 50, 51)

Nedoslýchavost se rozlišuje na dva základní typy a to nedoslýchavost převodního typu a nedoslýchavost typu poruchy labyrintu. Může se také vyskytnout taková vada, kterou nelze s určitostí zařadit ani k jednomu typu, vada je geneticky podmíněna, ale nespadá přesně do žádného vymezení. (Sovák, 1989)

Nedoslýchavost převodního typu

Sluchové vnímání je u dítěte porušeno částečně. Z malé vzdálenosti slyší, hláskové elementy rozezná i zvukovou skladbu slov. Která slova jsou již osvojena, těm rozumí. Problémy se promítají do oblasti slyšení nepřízvučných slabik, koncovek, mluvních taktů, na které není kladen důraz. Sluchové pole nedokáže postihnout spojky, nepřízvučné předložky a ty části slov, které se nezdůrazňují. Řeč je do značné míry ochuzená a zkomolená. Dochází zde k zesílení vedení zvuku kostí, což má za následek tišší mluvní projev dítěte. To samo vnímá svůj hlas velmi silně. (Sovák, 1989, s. 121, 122)

Nedoslýchavost typu poruchy labyrintu

Při této poruše dítě není schopno rozeznávat hláskové elementy. Největší potíže jsou u nejvyšších hlásek. Nedokáže rozlišit e, i, sykavky, t, f. Řeč je celkově deformována. Mluvená slova nerozeznává, řeč se rozvíjí nedostatečně. Jednoduchou větu: „Pták sedí v hnízdě.“ Dítě vyjádří jako: „Pták – hnízdo – sedět.“ (Tamtéž, s. 121, 122)

Důsledky nedoslýchavosti pro komunikaci řeči jsou rozdílné podle doby, kdy sluchová vada vznikla a podle typu sluchové vady. Dítě se ze začátku stačí orientovat podle globálních mluvních zvuků, modulace řeči, ale jednotlivá slova nediferencuje, pouze se řídí podle celkové situace. V době, kdy se u něj začíná rozvíjet řeč, projevují se deformace charakteristické určitému typu sluchové poruchy. Dítě se naučí mluvit jen tolik a takovým způsobem, kolik je schopné samo svým sluchem vnímat. (Tamtéž, s. 121, 122)

Při klasifikaci sluchových postižení se rozlišují různá kritéria. Jde především o dobu vzniku, typ poruchy a intenzitu sluchové vady. Prelingvální sluchová vada se vyskytuje u dětí, u kterých došlo ke sluchovému postižení ještě před narozením nebo krátce po porodu a nejvýše do věku 2 let. Dítě nemělo možnost osvojit si řeč bez přítomnosti sluchového postižení. Postlingvální sluchová vada je klasifikována u dětí až po osvojení si řeči ve věku mezi 4. – 6. rokem života. (Slowík, 2007 s. 74, 75)

1.4 Orientační vyšetření sluchu pro diferenciální diagnostiku

Projevů dítěte je nutné si všímat krátce po narození a následně po celou dobu jeho vývoje. Při vzniku podezření je nutné toto prokonzultovat s dětským lékařem.

Pro rozvoj řeči a komunikace je nejdůležitější včasná diagnostika a odhalení sluchové vady.

Při podezření na problémy se sluchem slouží ke zjištění orientační vyšetření sluchu u novorozenců a kojenců. Vyšetření provádějí pediatři. Za normálních okolností dítě slyší již během nitroděložního vývoje a po narození je schopno odlišit hlas matky od hlasů jiných a reagovat na něj. (Stříteská, online, cit. 2015-12-16)

Kvalita sluchu se zjišťuje u každého ucha zvlášť buď orientačně, nebo za pomoci přístrojů. Orientační vyšetření zahrnuje mluvenou zkoušku hlasitou řečí, řečí šeptanou a zkoušku ladičkou. (Slowík, 2007)

U nejmenších dětí lze použít zvukové hračky jako je bubínek nebo tamburína a hodnotí se reakce na zvukové podněty. Důležité je, aby zdroj zvuku nebyl příliš hlasitý, aby nedošlo k následnému poškození sluchu. Není vhodné používat příliš hluboké tóny a zvuk nesmí mít vibrační složku. Dítě by nemělo vidět zdroj zvuku, optimální vzdálenost je 0,5 – 1m od dítěte. U novorozenců by měly fungovat reflexy jako je Moorův reflex – dítě sebou trhne a auropalpebrální reflex – dítě mrkne, u velmi hlasitého zvuku se dítě rozpláče. Na zvuky příjemné a zajímavé reaguje buď zklidněním, nebo naopak zájmem a zvýšením pozornosti. Kolem 4. - 5. měsíce věku dítěte se již za zvukem otáčí. Projevují se pátrací reakce, kdy dítě hledá zdroj zvuku. Se staršími dětmi je možné hrát hru na schovávanou, kdy jeden z rodičů se schová za sedačku a zachrastí, dítě by mělo zpozornět a hledat zdroj zvuku. Je vhodné zopakovat. (Stříteská, online, cit. 2015-12-16)

U starších dětí, které již navštěvují mateřskou, nebo základní školu může provést orientační vyšetření učitel. Je třeba vyšetřovat v tiché místnosti dlouhé 6 až 10 metrů každé ucho zvlášť šeptanou a hlasitou řečí. Dítě se postaví na opačný konec místnosti bokem vyšetřovanému, zatlačí si vnější vchod zvukovodu nevyšetřovaného ucha, které je vně od nás, a sešitem nebo druhou rukou si zakryje výhled, aby nemohlo odezírat. Pokud je dítě menší a technické úkony s tím spojené se mu nedaří zvládnout, může pomoci další dospělá osoba, kterou ovšem dítě dobře zná, aby u něj zbytečně nevznikl pocit ohrožení či bezmoci. Dítě opakuje slova, učitel zaznamenává vzdálenost, ze které dítě slyší všechna slova hlasitou a šeptanou řečí levým a pravým uchem. Pokud dítě není schopno slova správně zopakovat, je potřeba vzdálenost mezi ním a učitelem zkrátit, vše se zaznamenává. Je vhodné také zaznamenat, která slova dítě slyší lépe, zda

slova složená z hlásek, které odpovídají hlubokým tónům, nebo slova složená z hlásek odpovídajících tónům vysokým. Učitel zaznamenává vzdálenost, ze které dítě slova slyšelo. (Muknšnáblova, 2014, s. 51. 57)

Podle toho, k jakým zjištěním se dojde, dá se rozeznat typ sluchové vady. Jako norma se uvádí hlasitá řeč na vzdálenost 10 m, šeptaná řeč na vzdálenost 6 m. Používají se slova složená z hlubokých tónů (houba, bouda, balón, voda) a slova obsahující hlásky vysoké (les, sýr, tisíc, čepice). Při percepční poruše dítě slyší lépe hlubší tóny, při převodní poruše zase lépe slyší šeptanou řeč. Při podezření, že sluch nemusí být v pořádku, musí učitel informovat rodiče a doporučit jim, aby šli s dítětem na odborné foniatrické vyšetření. (Vaněčková, 1996, s. 12-15)

Z odborných vyšetření se využívá Tympanometrie, Okoakustické emise, Bera, Cera. Okoakustické emise - tato metoda je časově nenáročná s poměrně spolehlivými výsledky pro záchyt sluchového postižení, proto je vhodné ji využívat například i při screeningu v mateřských školách a školách základních, nejen u novorozenců. Bera – objektivní audiologické vyšetření. Cera – záznamy snímané z oblasti mozkové kůry, zaznamenávají elektrickou aktivitu mozku. (Stříteská, online, cit. 2015-12-16)

Orientační vyšetření sluchu se provádí již v porodnici pediatrem, následně ve věku 3-5 měsíců a 8 měsíců věku dítěte, pak ještě ve 3 letech. V naší republice v současné době neprobíhá plošný screening sluchových vad novorozenců. Tato vyšetření se týkají pouze rizikových jedinců. (Tamtéž)

Za nejjednodušší orientační vyšetření sluchu se považuje test schopnosti nebo neschopnosti jedince telefonovat. Z tohoto zjištění lze následně vyjít při doporučení vhodné volby dalšího vzdělávání. Pokud dítě tuto zkoušku zvládne, informace vnímá pomocí sluchu, je tudíž schopno jít orální cestou a za přispění a určitého přizpůsobení se okolí, může být k běžné základní škole vzděláváno. Pro dítě, které telefonovat nedokáže, je často vhodnější zařazení do školy určené pro děti s vadou sluchu. Jedná se pouze o prvotní ukazatel vhodnosti zařazení dětí do vzdělávacího procesu. Neméně důležité jsou další okolnosti, jako je emoční vývoj dítěte, celkový zdravotní stav, rodinné zázemí. (Chmelíř, nedatováno)

2 KOMUNIKACE – VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

2.1 Vysvětlení pojmu komunikace

„Pojem komunikace je odvozen z latinského slova communis (společný).“
(Krahulcová, 2003, s. 12)

Pro každého člověka je komunikace základním prostředkem pro socializaci a začlenění do společnosti a nástrojem pro vzájemné dorozumívání a pochopení různých situací při kontaktu s druhými osobami.

Komunikace představuje sdělení určité zprávy jedním jedincem druhému a následné přijetí této zprávy. Jde o libovolné chování, které se týká vysílání a přijímání informací mezi dvěma organismy. (Houdková, 2005, s. 16)

Komunikace je každému dítěti vrozená a je řazena mezi lidské instinkty, kdy se spontánně manifestuje. Kanál akustický a optický zastupují dva nejdůležitější lidské komunikační kanály. Kanál akustický je aktivní trvale, registruje na signály z okolí i ve spánku. Člověk jím vnímá asi 60 % všech informací. (Lejska, 2003, s. 10)

Komunikovat znamená předávat a vnímat celou škálu pocitů, potřeb, zkušeností. Toto sdílení je nutné pro zdravý vývoj v citové oblasti a v oblasti kognitivní. Komunikace se dělí na složku verbální a nonverbální. U dětí se po narození uplatňuje především komunikace nonverbální, až s postupným vývojem dochází k osvojování složky verbální. Komunikace je chápána jako širší pojem a řeč představuje jednu její složku, je jedním nástrojem komunikace. Nástrojem řeči jsou pak mluvené a znakové jazyky, následně psaní a čtení udávané jako modifikované nástroje řeči. Mluvený jazyk je produkován hlasovým ústrojím a je vnímán sluchem, přenáší se kanálem audio-orálním. (Houdková, 2005, s. 16, 17)

2.2 Komunikace dítěte se středně těžkou nedoslýchavostí

Běžná řeč pro komunikaci je využívána i u dětí se středně těžkou nedoslýchavostí. Sluchová ztráta je kompenzována sluchadly a jako prostředek k lepšímu dorozumívání a porozumění řeči je používáno odezírání. Sluchadlo nemusí vyrovnat deficit beze zbytku. Některá slova nebo hlásky nejsou zachycena dítětem přesně a to se nemůže stoprocentně spolehnout pouze na své sluchové vjemy. Odezírání umožňuje zlepšit přesnost a také plynulost vnímání obsahu přijímaných informací. Pro správnou komunikaci s dítětem, které k vyrovnání svého handicapu používá sluchadla a odezírání, je důležité řídit se radami a doporučeními, které mu umožní přenos informací zjednodušit a zpřesnit. (Mukšnáblová, 2014, s. 57-58)

Jako u všech dětí, tak i u sluchově postižených se projevuje touha po rozhovoru, a tak pokud se dostane ke slovu, často se stává, že dítě neví, kdy přestat. Mluví dlouze a stále opakuje podobné téma, protože už vyčerpalo všechny možnosti. Z pozice druhých to může vyvolávat dojem obtěžování. Ale je vhodné tuto možnost dopřát, protože dochází k úlevě a dítě si při vlastní řečové produkci odpočine, protože zrovna odezírat nemusí. (Strnadová, 2001)

Často ji ovlivňují negativní stereotypy. Obecně se tyto děti zdají jako méně inteligentní, méně schopné, které potřebují pomoc druhých a jsou na ní závislí. Vzniká tak dojem, že tvoří jakousi zvláštní sociální skupinu, které nejde rozumět a nedochází k pochopení jejích projevů chování. (Slowík, 2010)

Největší problémy při komunikaci s dítětem se středně těžkou nedoslýchavostí se objevují při interpersonální komunikaci. Dotyčný otvírá druhému své nitro a určitým způsobem se tak odhaluje. Dochází u nich k častému podceňování sebe sama a poměrně časté negativní zkušenosti s okolím, které k nim přistupuje na základě předsudků jako k jedinci, který je vyčleněn na okraj společnosti. (Tamtéž)

Děti mohou mít také tendenci podléhat svému postižení a vymlouvat se na něj. Záměrně svého handicapu zneužívají, aby se vyhnuly povinnostem a úkolům, které plnit z různých důvodů nechtějí. Rozhovor s takovým dítětem je vždy neobvyklým zážitkem. Když dotyčný správně nezachytí, co je mu skutečně sdělováno, může dojít i k humorným nedorozuměním. Těmto dětem se to stává poměrně často. (Tamtéž)

„Sluchově postižené dítě je ohroženo ve specificky lidské oblasti, ve svém vlastním „lidství“. Je vyřazeno ze společenského styku a dochází k narušení společenských vztahů. Je vážně ohrožena jeho potřeba seberealizace. Důsledkem může být až změna osobnosti člověka a změna kvality života.“ (Lejska, 2003, s. 11)

2.3 Komunikační problémy dítěte

Problémy ve vnímání a porozumění řeči, pochopení a obsažení celku sdělované informace dítětem se středně těžkou nedoslýchavostí ho provází po celý život. Pro co nejkvalitnější rozvoj řeči a řečových kompetencí je důležitá včasná intervence.

V prvních měsících života je poměrně obtížné sluchovou vadu odhalit, následně přesně vymezit a stanovit správnou kompenzaci a reedukaci sluchu. Malé děti totiž i přes částečnou ztrátu sluchu dokážou svou vadu nevědomě mistrně maskovat, reagovat na zvuky z okolí, na hlas rodičů a otáčet se za nimi. Velmi dobře se orientují podle vizuálních klíčů, adekvátně reagují dle situací a událostí, které se v jejich blízkém okolí dějí. Proto je obtížné správně poznat a určit, co skutečně zaslechly a co pouze viděly a napodobily. (Motejzíkova, online, cit. 2016-01-17)

Vnímavější rodiče, kteří se dokážou naladit na vlnu malého dítěte, věnují mu dostatek času a většinu času s ním také tráví, jsou schopni zachytit odlišnosti a nuance ve vývoji svého dítěte.

Dítě sice na zvuky reaguje, ale ne na všechny, šeptaná řeč je problematicky zachycena sluchem. Žvatlání a zvuková produkce dítěte se objevuje slabší a tišší, řeč se může vyvíjet později. Jednou dítě reaguje adekvátně, podruhé zase ne, což může rodiče mást a spíše se u nich může vyvinout obava, že jejich dítě bude nějakým způsobem mentálně narušené. (Slowík, 2010)

U starších dětí je ještě těžší si všimnout, čemu dítě skutečně rozumí na základě sluchového vnímání, protože děti mají tendenci odkývnout i věci pro ně cizí a souhlasit s nimi. Mohou mít z důvodu omezené sluchové kontroly okolí, omezeného bezděčného učení problém se sociálním chováním, často jim mohou chybět základní návyky (Bendová, 2011, Šedivá, 1997)

3 ODEZÍRÁNÍ

V průběhu let se názory na odezírání u odborníků měnily. V dnešní době se ovšem všichni odborníci shodují na faktu, že odezírat jde pouze část hlásek. Odborná veřejnost si uvědomuje, že odezírání samotné je velmi namáhavou a vyčerpávající činností a ne všechny děti se narodí s vrozenou dispozicí pro odezírání. Laická veřejnost spíše zastává názor, že odezírání je něco přirozeného, jednoduchého a není třeba se nad tím pozastavovat. Většinou nemají žádné zkušenosti se středně těžkou nedoslýchavostí, z toho pramení mylné představy o odezírání.

Odezírání v sobě skrývá přijímání informací zrakem, pochopení obsahu a všímání si nejen pohybů a postavení mluvidel, ale i mimiky obličeje, gestikulace rukou a celého těla, pochopení kontextu a situačních faktorů. (Krahulcová, 2003, s. 193)

Odezírání je specifická forma vizuální percepce. (Janotová In: Janotová 1996, s. 5)

Odezírání ze rtů řečníka je pro sluchově postižené dítě náročným a složitým dorozumívacím způsobem. Jedná se o vizualizaci mluvené řeči. Dítě sleduje ústa mluvčího a odhaduje obsah jeho sdělení. Odezírání je pro děti 10 krát náročnější než běžné naslouchání mluvené řeči. Získání dovednosti odezírat je dlouhodobá záležitost a výsledek nebývá vždy dle očekávání. (Slowík, 2010, s. 81)

Pouze zhruba jedna třetina hlásek je zrakem postihnutelná. Dobře odezíratelné jsou souhlásky v, f, b, p, m, samohlásky a, e, i, o, u, ale ne u každého mluvčího. Souhlásky k, g, h, š, č, ž, ř a s, z, c, dobře odezírat nejdou. Výslovnost některých hlásek je ovlivněna hláskami předcházejícími a následujícími. Odezíráním lze vnímat tempo řeči ale ne melodii. (Strnadová, 2001, s. 17, 27)

Anticipace neboli pochopit předem je základním předpokladem pro úspěšné odezírání. Schopnost předvídat, doplňovat mezery a bílá místa v již řečeném. Odezírající se snaží pochopit myšlenkový obsah mluveného projevu. (Krahulcová, 2003, s. 196)

3.1 Pravidla efektivního odezírání dle Slowíka

- 1) Upozornit člověka na začátek konverzace nějakým signálem, lehkým dotekem, zamáváním rukou v zorném poli.
- 2) Dodržovat vhodnou vzdálenost v rozmezí 0,5 - 4m.
- 3) Postoj obou komunikačních partnerů by měl být přizpůsoben tak, aby oči byly přibližně ve stejné úrovni. Pokud nejde zajistit, odezírající by měl být o něco níže než mluvčí.
- 4) Tvář mluvčího musí být dostatečně osvětlena, ne v polostínu a odezírajícímu nesmí svítit zdroj světla přímo do očí.
- 5) Rychlost řeči by měla být poněkud nižší, aby odezírající jedinec mohl zachytit dostatečné sekvence a zvládl porozumět jejich obsahu, není však nutné hovořit příliš pomalu.
- 6) Artikulovat poněkud zřetelněji, nikoli však přehnaně, protože odezírající dokáže zachytit pouze menší část sdělení a zbytek si musí domýšlet. Je důležité správně vyslovovat především dobře odezíratelné hlásky (p, b, m, v, f, e, i, o, u). Pomáhá také výraznější oddělování jednotlivých slov, artikulace se rovněž lépe daří, pokud se mluví bezhlasně.
- 7) Promluvu je vhodné doplňovat přiměřenou a odpovídající mimikou a gestikulací. Nesmí ovšem dojít k omezení odezírání z mluvidel, (tedy nešklebit se příliš, nešermovat rukama před obličejem), překážet může také žvýkání, kouření, zakrývání si úst rukou nebo rouškou, někdy způsobuje komplikace rovněž hustý plnovous mluvčího.
- 8) Nikdy si hovořící nemůže být příliš jistý tím, že odezírající všechno správně pochopil. Doporučuje se ověřovat porozumění kontrolními otázkami nebo se občas přímo zeptat, zda tomu rozumí.
- 9) Odezírání je aktivita velmi namáhavá a náročná na soustředění. Dospělý člověk je při ní schopen udržet souvisle pozornost přibližně 15-20minut, poté schopnost koncentrace a tím i efektivita odezírání výrazně klesají. U dětí je tato doba ještě kratší. (Slowík, 2010, s. 77, 85, 86).

3.2 Možná úskalí odezírání

V laické populaci se udržuje řada mýtů a mylných představ o odezírání. Pokud se člověku odezírat nedaří, ihned je na něj nahlíženo jako na méně inteligentního. Domnívají se, že pokud člověk nerozumí nějakému slovu, je nutné jej stále opakovat nebo zvyšovat hlas. Zdraví lidé si nedokážou uvědomit, jak je tento proces náročný a vyčerpávající pro malé děti zvláště. (Strnadová, 2001)

U posluchače je nutná dostatečná slovní zásoba a dobrý aktuální psychický či tělesný stav. Negativní ovlivnění kvalitního odezírání má únava, nemoc, rozrušení, silné emoce. (Krahulcová, 2003, s. 197)

Mezi mluvčími existují rozdíly, které jsou dány individuálním charakterem jejich řečového projevu. Mohou mít vadu řeči, skusu, které zkreslují fatální obraz mluvy. Někteří lidé málo otevírají ústa nebo neadekvátně pohybují hlavou. Velmi ovšem záleží na aktuálním rozpoložení odezírajícího. Únava, nachlazení, rozmrzelost nebo nesoustředěnost mohou mít negativní dopad na kvalitu odezírání. (Janotová, 1999, s. 9)

Někteří mluvící mají tendenci ve snaze mluvit zřetelněji, oddělovat slabiky, tak zvaně skandovat. Tím se ale naopak zkreslí srozumitelnost a přirozený rytmus řeči. Mluvící osoba často zapomíná na taktní upozornění na začátek komunikace. Dobrému odezírání napomáhá, když obě strany znají téma konverzace. Je nutné včas upozornit na to, že jedna strana přestala rozumět, druhá strana se musí snažit o zopakování. Při odezírání je dobré vnímat mimiku, pohyby celého těla, gesta, což umožňuje zjistit vážnost dané situace. (Mukšnáblová 2014, s. 57, 58)

Nejenom odezírání, ale i běžná mluva je pro dítě se sluchovým postižením náročná. Jazykové kompetence těchto osob nebývají kvůli značně omezenému sluchovému vnímání na takové úrovni, aby se mohly vyrovnat schopnostem nepostiženého člověka, takže v běžném rozhovoru se u nich výrazně projevuje komunikační handicap. Disponují obvykle menší slovní zásobou, v řečovém projevu nedokážou správně využívat modulační faktory, přetrvává u nich nedokonalá výslovnost hlásek, obtížně zvládají gramatická pravidla a někdy vůbec neporozumí obsahu složitějších sdělení. (Slowík, 2010, s. 81)

3.3 Rozvíjení schopnosti odezírání řeči

Nácvik odezírání je dlouhodobá a systematická záležitost. Není to schopnost, se kterou se dítě narodí. Nutná je zde opět co možná nejvčasnější intervence ihned po zjištění sluchové vady. (Krahulcová, 2003, s. 203)

Tento nácvik probíhá společně s logopedickou péčí. Ta se poskytuje dětem ihned po zjištění sluchové vady. Dítě přiměřené inteligence a s nepoškozeným zrakem se i samo začne orientovat na rty hovořící osoby a všimnout si pohybů mluvidel. Může se částečně naučit odezírat. Odbornou péčí se tato schopnost zdokonaluje. Probíhá formou výcviku sluchových i zrakových vjemů a snahou je dosáhnout splynutí zvuku slova se zrakovým vjemem, kdy u dítěte dochází k vytvoření dojmu, že slyší i tu část, kterou odezírá. Tento specifický způsob se označuje jako mluvení zrakem. (Vaněčková, 1996 s. 12)

Část slov se velmi těžce odezírá, protože se vyznačují stejným zevním obrazem. Jde o slova například bába – máma, mramor – brambor. U menších dětí není vhodné používat tato slova izolovaně, protože snadno může dojít k neporozumění a nepochopení. Používají se s jinými dětmi již známými slovy. Jejich pochopení se může také podpořit obrázkem. Při nácviku odezírání se nejprve hovoří tváří v tvář s dítětem. Až po čase, když už je dítě v odezírání jistější, se přistupuje k nácviku odezírání z profilu. U dítěte je nutné plné soustředění. Mluvčí musí dbát na mluvu klidnou v přiměřeném tempu a správné gramatice. (Tamtéž, s. 12)

Řeč matky, která se orientuje na dítě, obsahuje jistá specifika. Těmi jsou mírně zvýšený tón řeči, pomalejší tempo, časté užívání zdvořilých a osobitých výrazy, které používá pro pojmenovávání určitých předmětů. Tím vším se matka snaží řeč dítěti zpřístupnit. Neméně důležitou složkou je nonverbální komunikace hmatem, doteky, mazlením, hlazením. (Houdková, 2005, s. 17)

Důležitá je zde dvojí role matky. Ta má říkat i věty, které chtělo říci dítě a tím jej pobízet k napodobování. Mluvit na dítě i v době, kdy sluchadla nemá, například při koupání, krmení a komentovat veškeré činnosti. (Pulda, 1996, s. 29-30)

Zpočátku je vhodné při komunikaci s dítětem využívat i znaky jako jsou přirozené posunky a gesta. Dítě jim snadno porozumí a napodobí je. Vždy je nutné znak doprovázet mluvenou řečí. Pro co nejlepší start pro rozvoj řeči je poskytnout dítěti

dostatek podnětů. Samo je v důsledku svého postižení o část podnětů ochuzeno. (Roučková, 2006, s. 18)

Hra je další vhodnou činností, při které je dítě v kontaktu s rodičem, dostává se mu tak pocitu bezpečí a jistoty. Pomocí her se může také podporovat vytváření vnitřní řeči. Dítě se učí pojmenovávat věci, které jej obklopují, učí se pochopit kontext řečeného a vnímání motoriky vlastního těla. (Pulda, 1996, s. 33)

3.4 Řeč a myšlení

Pro rozvoj myšlení je nutné osvojit si řeč a to na kvalitní úrovni. U středně těžce nedoslýchavých dětí zaostává hlavně porozumění souvislostem, abstrakci a zvládání logických operací. Vnitřní řeč se nerozvíjí adekvátním způsobem. Dochází také k narušení vnímání osobní identity. (Slowík, 2007, s. 76)

S rozvojem řeči se rozvíjí i myšlení verbální, které by se vždy mělo opírat o poznání smyslové. S dětmi je nutné hovořit o všem, co se kolem nich děje, o věcech, které je obklopují, o lidech a zvířatech. Dítě nemusí zprvu pochopit smysl všech slov, ale při trpělivém opakování a vysvětlování hlavně matkou nebo blízkou osobou, která o dítě pečuje, dochází postupem času ke zlepšení. Dítě potřebuje mít vybudovanou dostatečnou slovní zásobu, aby se u něj mohlo co nejlépe rozvíjet myšlení abstraktní. Na jaké úrovni je zvládnutá mluvená a následně i psaná řeč, té úrovně dosahuje i abstraktní myšlení. U dětí se středně těžkou nedoslýchavostí převládají v uvažování spíše náhodné a zevní znaky. Dítěti chybí celostní přehled o dané situaci nebo se objevuje přehled zkreslený. Dochází tak ke špatnému pochopení jevů. V myšlení se též objevuje přehnaný subjektivismus. (Vaněčková, 1996, s. 8, 9)

U dětí s vrozenou středně těžkou nedoslýchavostí se spíše a snáze rozvíjí konkrétní myšlení. Problematické je myšlení abstraktní, protože rozvoj myšlení závisí především na vnitřní řeči, jejíž vývoj je v důsledku vrozeného sluchového postižení komplikován. Dítě s průměrnými i nadprůměrnými intelektuálními dispozicemi je vlivem tohoto postižení do jisté míry omezeno ve svém osobnostním rozvoji vždy. Důraz je kladen na rozvoj jazykových kompetencí, jako jsou vlastní znalosti jazykové, gramatická pravidla, slovní zásoba, dále na znalosti věcné a encyklopedické vědomosti. Tyto

kompetence následně umět použít v mezilidském kontaktu a umět strategicky vybrat vhodné komunikační prostředky pro danou situaci. (Slowík, 2010, s 83)

Mimořádně velký význam je nutné přikládat nonverbální komunikaci. Výraz obličeje, gesta, mimika zde hrají důležitou roli při vzájemné komunikaci. Sdělení je vhodné podpořit vizuálně pomocí obrázků nebo předmětů, které pomáhají k lepšímu pochopení významu. Slovo, které je obtížné, nové se snažit vysvětlit pomocí již slov známých a pomocí názoru nebo prožitku. Vždy je třeba kontrolovat, zda dotyčný skutečně rozuměl. (Slowík, 2010)

Řečová výchova v předškolním věku se zaměřuje na zvládnutí slovní zásoby a vybudování orální řeči na takové úrovni, která bude dostačující pro vstup do základní školy. Velkou chybou je promeškání nejvhodnějšího období pro rozvoj řeči. Musí se začít ihned po zjištění sluhové vady. Zároveň se rozvíjí i zrakové, sluchové vnímání, analýza a syntéza, orientace v prostoru a času, pravolevá orientace. (Vaněčková, 1996, s. 9)

S dítětem je třeba hovořit často, komentovat běžné denní úkony, i když neporozumí všemu. Dítě časté řečové projevy pečující osoby přijímá za vzor a tím se u něj buduje a vytváří chuť k mluvním projevům a dochází k vytváření vzájemné důvěry a citového vztahu mezi dítětem a matkou nebo osobou, která se o něj stará. Základem úspěchu je časté opakování tak dlouho, dokud dítě nepochopí sdělovanou informaci a nezačne opakovat slova. Při nesprávném vedení a málo podnětném prostředí může dítě ztratit chuť k mluvním projevům a může začít hledat náhradní zdroj komunikace. (Tamtéž, s. 9)

4 SPECIFIKA LOGOPEDICKÉ PÉČE O DÍTĚ SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ

Práce logopeda v této oblasti je nesmírně náročná a různorodá. Výstavba řeči musí začít co nejdříve po zjištění sluchového postižení. U dětí s vrozenou nebo v raném věku získanou středně těžkou poruchou sluchu pracují na rozvoji řeči rodiče pod vedením logopeda a dle jeho pokynů. (Lechta, 2003)

Po ukončeném třetím roce se rodiče mají možnost rozhodnout, kam dítě přihlásí k předškolnímu vzdělávání. Může navštěvovat běžnou mateřskou školu nebo docházet či být umístěno ve speciální mateřské škole a následně speciální základní škole. Spíše odborníci doporučují umístit dítě do speciálního zařízení, kde se dítěti dostává náležitá péče a může se nadále adekvátním způsobem rozvíjet v řeči a komunikaci, zažít úspěch, následně vzdělávat dle svých potřeb a možností.

Osvojování zvukové řeči naráží na problémy slyšení z kvalitativního i kvantitativního hlediska. Vyžaduje i při používání sluchadel pravidelnou, systematickou stimulaci, sluchově-řečový, auditivně-verbální výcvik už od nejranějšího věku. Je nutné pečovat o rozvoj řečového projevu ve všech jazykových rovinách. Při výchově řeči je nutné rozvíjet současně jednotlivé složky řeči, jako je zvuková, ta zahrnuje výslovnost hlásek, modulační, obsahová a dbát na rozšiřování slovní zásoby a rozvoj gramatické stavby projevu dítěte. Neméně důležitá je reedukace sluchu i výcvik v odezírání. (Lechta, 2003, s. 141, Sovák, 1989)

Zlepšování komunikačních možností by mělo být prvořadým cílem výchovy řeči v předškolním věku a v nižších ročnících základní školy. Komunikační možnosti by měly dosáhnout takového stupně, aby děti byly schopné komunikovat mluvenou řečí přibližně na úrovni odpovídající jejich věku. Rozvoj slovní zásoby je nesmírně důležitý k tomu, aby dítě mohlo bez větších problémů sestavit větu. Pokud jeho slovní zásoba obsahuje málo sloves, přídavných jmen, příslovcí a spojek, je řeč takového dítěte po stránce obsahové velmi chudá. (Lechta, 2002)

Děti se středně těžkou nedoslýchavostí jsou ochuzeny do značné míry o příjem sluchových podnětů, což jim může působit potíže v rozvíjení gramatické stavby věty. Tato složka výchovy řeči patří mezi obtížné úkoly a je do značné míry závislá na rozvoji slovní zásoby. U zdravých dětí toto osvojování probíhá přirozenou cestou,

ale u sluchově postižených je nutné se zaměřovat na správný jazykový rozvoj a to volbou vhodných jazykových cvičení. Při nácvičku gramatických jevů se doporučuje využívat platné zásady. Například u koncovek přídavných jmen je snadné si zapamatovat, že na otázky Jaký? Jaká? Jaké?, se odpovídá vždy slovem se shodnou koncovkou jaký – malý, jaká – malá, jaké – malé. Podobným způsobem si děti mohou snáze osvojit pravidlo při počítání množství. Od jedné do pěti se koncovky podstatných jmen mění a od pěti výš zůstávají vždy stejné. Pro správné zapamatování je třeba častého opakování a důslednosti. K procvičování těchto jevů se používají sady obrázků znázorňujících různé gramatické jevy. (Vaněčková, 1996, 11, 12)

Odezírání a kompenzace sluchového vnímání hlásek pomocí kinestetických vjemů nemohou úplně přesně a věrně zprostředkovat nejjemnější odstíny výslovnosti hlásek mateřského jazyka. Rozvíjení schopností fonematické diferenciacce je omezená. Zde je důležitá i zpětná kontrola, která je prováděna pouze na bázi zrakové, hmatové, kinestetické. Dítě v běžné komunikaci samo sebe odezírat nemůže, proto mu chybí zpětná vazba. Děti potřebují na zrakové vnímání řeči až 10x více času než slyšící na její akustickou percepci. Dále se potýkají s problémy pochopení abstraktních pojmů, nadřazených slov a nepřesné představě o významu slov. Jazykový cit je oslaben. U dětí se objevuje další problém a to zábrany v navazování kontaktu, být aktivní při rozhovoru, zahájit diskuzi. Při komunikaci jsou nápadní upřeným výrazem na mluvčího, neustálým otáčením za zdrojem zvuku, řeči. V řečových projevech bývají narušeny všechny fáze řečové produkce, dýchání, fonace, artikulace. Specificky je narušena i modulace řeči. (Lechta, 2002, s. 141-150)

5 PŘÍSTUP K DÍTĚTI SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLYCHAVOSTÍ

Dítě není hloupé, jeho handicap sice může navenek vyvolávat pocit, že se chová neadekvátně věku a vrstevníkům. Mohou vznikat mnohá nedorozumění a dochází tak k vyvolání dojmu, že u dítěte jsou sníženy rozumové schopnosti. Z těchto pocitů a dojmů není možné usuzovat, jak vysoké IQ tyto děti mají, ani jaká je celková úroveň jejich intelektových schopností. Zvláště, pokud se berou v potaz různé intelektové úrovně. Každý může v některé oblasti výrazně vynikat, v jiné mít horší výsledky.

U dětí je nutné tolerovat nesprávnou výslovnost hlásek, která je zapříčiněna chybějící zpětnou vazbou, menší slovní zásobu a obtížné porozumění cizím slovům, vtipům, dvojsmyslům a abstraktním sdělením. (Mukšnáblova, 2014, s. 51)

Neverbálním projevům se přikládá mimořádně velký význam. Gesta, mimika, výrazy obličeje a postoj zde mnohem více hovoří. Je dobré podpořit sdělení ukázáním na nějaký předmět nebo obrázek. Důležité slovo napsat, použít cokoli, co pomůže správnému a rychlejšímu vzájemnému porozumění. Dobré a důležité je průběžně si ověřovat, zda dotyčný rozuměl. Pokud ne, všechna snaha by byla zbytečná. (Slowík, 2010, s. 83)

Dětem je třeba poskytnout a zajistit takové podmínky, aby byly uspokojovány jejich potřeby, které se v určitých směrech odlišují od dětí zdravých. Uspokojování základních lidských potřeb je nutné pro správný celkový rozvoj dítěte, tak aby nedocházelo k frustraci. Zvláštní pozornost je nutné věnovat potřebě odpočinku a spánku. Sluchově postižené dítě, které komunikuje pomocí sluchadel a odezírání je mnohem více unavitelné a vydrží se soustředit kratší dobu. Potřebuje proto více odpočívat a třeba i s vypnutými nebo sundanými sluchadly. Toto je nutné respektovat. Následně poskytnout potřebu lásky a přijetí rodinou, okolím. Potřebují mnohem více cítit, že je má někdo rád, že je tu někdo pro ně, o koho se mohou opřít a najdou konejšivou náruč. Samy se musí naučit přijat své postižení a dokázat se s tím vyrovnat. Bez podpory okolí to ovšem nejde. Je nutné dítěti zajistit bezpečné prostředí, protože je u nich sníženo vnímání sluchem, které člověku poskytuje neustále informace o nebezpečí či bezpečí. Potřebují tudíž svůj handicap vyrovnat pomocí rodinných příslušníků nebo pečující osoby, která pocit bezpečí dokáže navodit. (Mukšnáblova, 2014, s. 83-86)

Dítě školního věku potřebuje svět vnímat komplexně, aby již nebylo omezováno subjektivním pohledem na poznávanou skutečnost a došlo k decentraci, odpoutání. Školák přijímá poznatky ostatních, a zjišťuje, že každý člověk má o světě jinou představu, jinak jej chápe a vnímá. Dítě se středně těžkou nedoslýchavostí je o komplexnost ochuzeno. Chybí mu souvislosti, nedovede přesně posuzovat a vyhodnocovat situace. Což jej uvádí do rozpaků, nejistoty a může se jevit jako hloupé. Děti tohoto věku nedokážou ještě uvažovat abstraktně, ale spíše konkrétně. Potřebují srozumitelné a odpovídající vysvětlení, tím se eliminuje náhoda. V určitém věku jsou pro děti mnohem důležitější vrstevnické skupiny a jejich názor, nežli rodina. Svůj post si budují a získávají soupeřením či kooperací. Sociální pozice ve skupině je spojena s prestiží. Autorita ve skupině se nezískává formálně a platí zde vlastní pravidla. Používají svůj slang jazyka, různé zjednodušené tvary slov, zkracování, což je pro ně typické. Vrstevníci jsou velmi vnímaví na odlišnosti a nechtějí přijmout nikoho, kdo se nějakým způsobem odlišuje. Pro přijetí dotyčného je potřeba řádného vysvětlení uznávanou osobou. (Slowík, 2010, s. 89)

Dítě se sluchovou vadou je pro ostatní vrstevníky nepříjemné, rušící a nedostačující jejich požadavkům. Jeho pozice ve vrstevnické skupině je problematická, dostává se k jejímu okraji. Pouze intenzivní a odbornou péčí je možné zlepšit pozici ve třídě sluchově postiženého dítěte. Důležitou roli zde hraje včasnost zjištění sluchového postižení.

6 SLUCHADLA

Sluchadlo je elektroakustický přístroj, má za úkol zesilovat a modulovat zvuky. Zesílený zvuk je veden do ucha. Zvuk musí být sluchadlem dostatečně zesílen, speciálně modulován a individuálně nastaven podle typu a charakteru sluchové vady. (Lejska, 2003, s. 55)

Sluchadlo se nastavuje pro konkrétního uživatele vždy tak, aby umožnilo co nejlepší slyšení a rozumění řeči. Děti si musí na sluchadla nejprve zvyknout a přijmout je, což není lehkou a samozřejmou záležitostí. Po dítěti se vyžaduje, aby spolupracovalo a sluchadlům se nebránilo. Zde je velmi důležitý citlivý přístup. (Houdková, 2005, s. 51, 52)

Fitting - označení pro nastavení sluchadla. Jedná se o nastavení modulačních parametrů dle individuálního stavu sluchu. Snahou je co možná nejideálnější stupeň zesílení sluchadel tak, aby se docílilo co nejlepšího slyšení a rozumění řeči v rozmezí mezi individuálním prahem sluchu a prahem nepříjemného slyšení. (Lejska, 2003, s. 58)

Sluchadel existuje více typů. Jako nejčastější jsou používaná sluchadla závěsná. U nejmenších dětí je stěžejní binaurální korekce sluchu. Jedná se o aplikaci sluchadel na obě uši. Dále použití dostatečně silných a variabilních sluchadel, dostatečně široký rozsah zesílení a jejich optimální nastavení. (Houdková, 2005, s. 52)

Dříve se používalo kapesní sluchadlo, je největší a méně skladné, nositeli docela překáželo a přenos zvuku byl zkreslen přenosem šelestu při otěru o oděv. Také docházelo k častému poškození šňůrky. V malé krabičce je umístěn mikrofon, zesilovač a baterie. Z této krabičky vede asi 50 cm dlouhá šňůrka, na kterou je připevněno sluchátko. Krabička se připevňuje k šatům nebo se vkládá do kapes. Sluchátko je vloženo do ucha. (Tamtéž, s. 52)

Sluchadlo závěsné, které tvarem připomíná rohlíček, je zavěšeno za ušní boltec. Jeho velikost je poměrně malá. Do ucha se nasazuje ušní tvarovka, která je vyrobena dle potřeby dítěte tak, aby v uchu správně seděla. Sluchadlo je již méně nápadné a dobře se obsluhuje. (Tamtéž, s. 53)

Další je nitroušní sluchadlo, které je nejmenší a vkládá se přímo do ucha. Výhodou je jeho nenápadnost a kvalita přenosu zvuku. Komplikovanější je ovládání a také fakt, že dítě roste. (Tamtéž, s. 53)

Individuální sluchadla se vyrábí přímo na míru zákazníkovi dle otisku boltce a zvukovodu. Rozlišují se podle hloubky zavedení do zvukovodu na boltcová – vyplňují dutinku boltce, zvukovodná – ty se vkládají do vchodu zvukovodu a kanálová – umístěná až dovnitř zvukovodu. (Lejska, 2003, s. 71)

Pro středně těžké sluchové vady, kde se řečová frekvence pohybuje v rozmezí 60 až 75 dB, je možno použít každý typ sluchadel. (Tamtéž, s. 71)

Pokud se vrozená vada sluchu u novorozence potvrdí, rehabilituje se nejprve naslouchadly a to už od 3měsíců věku (u dětí předčasně narozených korigovaného věku). Sluchadla se dávají na obě uši, rodiče je mají dítěti dávat pokaždé, když na něj mluví, i při hře. Jejich efekt se posuzuje až kolem 8. - 10. měsíce věku (korigovaného). (Stříteská, online, cit. 2015-12-16)

Dítě musí být náležitě poučeno o používání, a pokud je již starší, naučit jej se sluchadly zacházet a obsluhovat je. S poslechem se začíná doma bez vlivu rušivých zvuků z okolí. Zpočátku mluví pouze jedna osoba, kterou dítě dobře zná, zpravidla je to matka. Mluvit tváří v tvář. Postupně se zvětšuje vzdálenost a přidávají se ostatní osoby. U televize poslouchat nejprve pouze nějaké komentáře nebo zprávy, postupně přejít k nedabovaným pořadům a nakonec k dabovaným. I přes veškeré úsilí se může stát, že dítě sluchadla není schopno akceptovat. Uvádí se průměrně 60% akceptace. (Lejska, 2003, s. 69, 70)

7 INTEGRACE DÍTĚTE SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ DO BĚŽNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Začlenění dítěte se středně těžkou nedoslýchavostí do běžného vzdělávacího proudu je možné. Tento proces se nazývá integrace. V tomto roce se připravuje novela školského zákona o inkluzivním vzdělávání, která přináší nový pohled na vzdělávání dětí se zdravotním postižením.

Integrace představuje přirozené a nenásilné začlenění jedince se zdravotním postižením do společnosti, jedná se o vyrovnávání příležitostí. (Houdková, 2005, s. 56)

Při začlenění dítěte do běžné základní školy je nutné mít na paměti prospěšnost tohoto kroku ve vztahu k samotnému dítěti. Nejedná se zde pouze o získání učebnicových znalostí, ale také o začlenění do většinové společnosti mezi zdravé děti. Jak se taková integrace podaří, záleží na mnoha faktorech.

Důležitá je včasná diagnostika dítěte, poskytnutí sluchadel a odborná péče. Ve škole pak proškolení učitelé, kteří budou s dítětem pracovat. Ti musí dbát na další aspekt a to práci s celou třídou ve smyslu prosociálního chování. Spolužáci musí být informováni o postižení, znát zásady pro odezírání, vědět o komplikacích a nezvyklém chování dítěte se středně těžkou nedoslýchavostí. Pro učitele to znamená nelehký úkol, musí stále vyhodnocovat situaci ve třídě, všimnout si projevů integrovaného dítěte. Hodnotit, zda prospívá, je členem vrstevnické skupiny. Musí vytvářet podmínky pro úspěšnou integraci. V neposlední řadě také spolupracovat s rodiči a odborníky z příslušného SPC.

„Inkluzivní vzdělávání nebo inkluze je praxe zařazování všech dětí do běžné školy (do hlavního vzdělávacího proudu), která je na to patřičně připravena. V inkluzivní škole se neoddělují děti se speciálními vzdělávacími potřebami od dětí bez nich. V jedné třídě se tak spolu vzdělávají děti zdravotně postižené, nadané, děti cizinců, děti jiného etnika i většinové společnosti.“ (Inklusivní vzdělávání, online, cit. 2016-02-05)

Ředitel školy může povolit vzdělávání dle individuálního vzdělávacího plánu nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo mimořádně nadanému pouze s písemným souhlasem zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Na vypracování IVP se podílí třídní učitel, zákonní zástupci, školské poradenské zařízení a odpovídá za něj ředitel školy. Vzdělávání dětí,

žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje Školský zákon č. 561/2004 Sb. v § 16, Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných v platném znění. (Inkluze, online, cit 2016-02-05)

PRAKTICKÁ ČÁST

8 PROBLEMATIKA KOMUNIKACE DÍTĚTE SE STŘEDNĚ TĚŽKOU NEDOSLÝCHAVOSTÍ

Praktická část bakalářské práce je věnována problematice komunikačních schopností dětí se středně těžkou nedoslýchavostí. Je zde poukázáno na potíže z postižení plynoucí i na to, jak se tyto problémy promítají do školních výsledků, do samotné socializace a začlenění do kolektivu zdravých dětí.

8.1 Cíl výzkumného projektu

Dítě se středně těžkou nedoslýchavostí má značně ztížené podmínky pro normální vývoj osobnosti přesto, že k tomu má náležité vrozené předpoklady. Cílem praktické části práce je popsat komunikační problémy v případové studii dvou dívek se středně těžkou nedoslýchavostí ve vztahu ke školní úspěšnosti, k učitelům a spolužákům. Podat přehled o možných úskalích v práci s těmito žáky z pohledu asistentky pedagoga.

8.2 Časový harmonogram výzkumu

Stanovení a vymezení výzkumného problému: říjen 2014

Příprava informačních podkladů k výzkumu: listopad 2014

Stanovení výzkumných metod: leden 2015

Vlastní výzkum a stanovení výzkumných problémů: únor 2015 až prosinec 2015

Interpretace údajů, písemné zpracování výzkumné práce: leden 2016 až únor 2016

8.3 Vymezení výzkumného problému

Komunikační problémy dítěte zapříčiněné středně těžkou nedoslýchavostí v prostředí školy ve vztahu k výuce, k učitelům, spolužákům. Vliv komunikačního handicapu se projevuje na proces socializace jedince. Jednotlivé pohledy na danou problematiku zúčastněných. Děti rozumí problematice sluchového postižení jen z části. Nedovedou si představit, jaké to je dobře neslyšet. Učitelé nechtěně zapomínají na podmínky pro odezírání. Učitelé si často nevšimnou vztahových problémů ve třídě. Dříve a lépe má možnost si všimnout potíží právě asistentka pedagoga, která má k dětem blíže.

8.4 Výzkumné otázky

Jak se projevují snížené komunikační dovednosti u dětí se středně těžkou nedoslýchavostí? V jakých oblastech? Jaký pohled na danou problematiku zaujímají učitelé, kteří mají ve třídě takové dítě? Jak tento fakt ovlivňuje možnost získání kamarádů? Je společnost připravena k pomoci takto handicapovaným dětem bez předsudků?

8.5 Stanovení hypotéz

Hypotéza č. 1: Dítě se středně těžkou nedoslýchavostí má v komunikaci problémy s postřehnutím kontextu.

Hypotéza č. 2: Učitelé při vyučování často zapomínají na dodržování pravidel potřebných pro odezírání sluchově postižených žáků.

Hypotéza č. 3: Pro spolužáky je obtížné přijmout sluchově postižené žáky do kolektivu třídy.

Hypotéza č. 4: Vzájemná komunikace sluchově postiženého dítěte a slyšících spolužáků je pro obě strany náročná.

8.6 Charakteristika výzkumného vzorku

Ve své práci jsem se zaměřila na dvě dívky trpící středně těžkou nedoslýchavostí oboustranně a popisuji následně jejich vývoj a přístup rodiny a okolí k jejich postižení. Zajímalo mne, jaké problémy postižení přináší samotným dívkám, jak je omezuje v jednotlivých předmětech. Jedna navštěvuje 7. ročník běžné základní školy, druhá 6. ročník běžné základní školy, kde jsou integrovány na základě zdravotního postižení. Samotný vyučovací proces probíhá dle vypracovaného individuálního vzdělávacího plánu. Dívky jsem si náhodně pojmenovala. Jako první se zabývám případem dívky Petry, následně pak dívky Žanety.

8.7 Metody a techniky výzkumného projektu

Pro výzkum k praktické části byla zvolena kvalitativní metoda sběru dat založená na kazuistice dvou dívek se stejnou sluchovou vadou, ale jiným rodinným zázemím a odlišnými možnostmi v budování komunikačních schopností. Pro jednotlivé části výzkumu byly použity metody rozhovoru, pozorování, studium a analýza odborné literatury, analýza odborných dokumentů.

„Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Metoda může pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10-11)

Kvalitativní výzkum jde do hloubky zkoumaných jevů. Snahou je tyto jevy začlenit do širšího kontextu. Výzkumník je se zkoumanými subjekty v bližší interakci a zabývá se zkoumáním jevu nebo jedince v delším časovém horizontu. V kvalitativním výzkumu se používá celá škála postupů, metod pro získávání dat. (Maňák, Švec, 2004, s. 22)

Pro konkrétní práci byly použity metody rozhovoru, přesně narativní rozhovor. Jde zde o volné vyprávění subjektu o jeho životě, zkušenostech. Cílem je získat subjektivní pohled na zkoumaný problém. Výzkumník do vyprávění nezasahuje, pouze může nasměrovat dotazovaného k hlavnímu proudu vyprávění. (Tamtéž)

Tento rozhovor byl uskutečněn s učitelkami základní školy, které mají ve své třídě zkoumaný vzorek, následně s pracovníci SPC pro vady sluchu a řeči, kam obě zkoumané dívky dochází. Tato konzultace byla pro práci cenným přínosem a umožnila zjistit další skryté skutečnosti ke zkoumanému problému, jako je postoj rodičů k handicapu dívek a ochota či neochota spolupracovat s odborníky.

Rozhovor s rodiči a učiteli probíhal na půdě školy v relaxační místnosti. Předem byl stanoven den a hodina, kdy se s dotčenými setkat tak, aby tento čas vyhovoval oběma stranám.

Další metodou byla použita metoda nestrukturovaného pozorování. Při tomto druhu pozorování jsou určeny pouze určité konkrétní osoby a jevy, které se mají pozorovat. V konkrétním případě bylo využito přímé zúčastněné pozorování. Pozorovatel se zde stane součástí sledovaného jevu a ostatní zúčastnění netuší, že jsou pozorováni. Snahou pozorovatele je detailně popsat zkoumanou realitu. (Čábalová, 2011, s. 102)

Pozorování probíhalo po dobu dvou let přímo ve třídě, kde jsem pracovala jako asistentka pedagoga. Po tuto dobu jsem také často řešila otázky komunikace se spolužáky i učiteli, kteří se podíleli na výchovně vzdělávacím procesu.

Analýza odborné dokumentace

Jsou to dokumenty, které popisují stav dívek od počátku zjištění sluchové vady, metody vyšetření, odborný posudek ke zdravotnímu stavu dívek a možnostem reedukace.

Analýza odborné literatury

Pro získání přehledu a informací ke zkoumané problematice je nutné studium odborné literatury. Ta koresponduje s teoretickou částí.

8.8 Charakteristika prostředí

Z důvodu nejvyšší anonymity a ochrany osobních údajů není uvedeno přesné místo školy a jména dívek i osobní údaje jsou pozměněny.

Základní škola je úplnou školou s devítiletou docházkou, která je zřizována obecním úřadem dané obce. Na prvním stupni se vzdělává 115 dětí, na druhém stupni 221 dětí. Působí zde 32 pedagogických pracovníků, 2 asistentky pedagoga a 3 vychovatelky.

Další pracovníci představují provozní personál. Škola úzce spolupracuje se speciálně pedagogickým centrem pro vady sluchu a řeči a speciálně pedagogickým centrem pro mentální postižení a zrakové postižení.

Mateřská škola je součástí základní školy. Dělí se na tři oddělení pro nejmladší děti ve věku 3 – 4 roky s počtem 28 dětí, střední oddělení pro děti ve věku 4 – 5 let v počtu 20 a předškolní oddělení pro děti ve věku 5 – 7 let celkem 28 dětí. Komplex obou budov je umístěn v krásném prostředí uprostřed přírody na vyvýšeném místě nad obcí mimo dosah hluku z obecních komunikací. Pro děti s tělesným handicapem je umístění méně vyhovující z důvodu dlouhého stoupání do kopce.

8.9 Sběr dat

Pro praktickou část své práce jsem zvolila popis dvou dívek postižených stejnou sluchovou vadou. Uvádím zde dva životní příběhy, jejich podobnosti a odlišnosti. Pro získání potřebných informací jsem použila metodu rozhovoru, pozorování a vlastní zkušenosti s jednou z nich. Rozhovor probíhal s učiteli, rodiči i se samotnými dívkami na půdě školy, kam chodí obě dvě. Při rozhovoru s rodiči mě zajímal vývoj děvčat po narození, co přispělo k odhalení sluchové vady. Potřebovala jsem, aby popsali rodinnou i osobní anamnézu. Rodiče jsem nechala volně vyprávět o pro ně jistě citlivém tématu. Jejich popis je zachycen v rodinné anamnéze, osobní anamnéze Petry a Žanety.

Při rozhovoru s učiteli jsem chtěla, aby popsali zkušenosti s dívkami v kladném i záporném pohledu. Jak je dané postižení omezuje při výuce a jaké vztahy panují mezi nimi a mezi dívkami a spolužáky. U spolužáků jsem zjišťovala, jak dívky vnímají, zda jsou schopni je označit za kamarádky, co si o nich myslí. Pro odborné rady jsem se vydala do speciálně pedagogického centra pro sluchově postižené, u kterého jsou obě vedené a dochází na pravidelné konzultace a logopedická cvičení. Konzultace u odborníka byly pro mne velkým přínosem. Samotné pozorování probíhalo přímo v hodinách vyučování, kdy jsem s jednou dívkou strávila dva roky, protože jsem v její třídě působila jako asistentka pedagoga a mohla jsem tak proniknout do problému ze strany nejen učitele, ale i žáka, což je pro pochopení problému zásadní.

9 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 1

9.1 Osobní profil a anamnézy

Jméno: Petra

Rok narození: 2002

Věk: 13 let

Zdravotní postižení: středně těžká nedoslýchavost oboustranně

9.1.1 Rodinná anamnéza

Petra se narodila do úplné rodiny jako druhé dítě. Její sourozenec je chlapec o 12 let starší. Matka zdravá, otec taktéž. V rodině se žádné sluchové ani jiné postižení nevyskytuje.

Rodiče nepozorovali žádné odchylky ve vývoji ani v chování dívky. Nutno zde podotknout, že oba mají nízký sociální status. Jejich vzdělání je pouze vyučení v oboru kuchařka u matky a vyučení v oboru klempíř u otce. Oba tudíž zastávají dělnické profese. Projevují se při rozhovoru jako prostí lidé bez širších obecných vědomostí. Na pravidelné prohlídky k lékaři s malou Petrou chodili pravidelně a ani dětská lékařka neshledala žádnou odchylku ve vývoji holčičky.

9.1.2 Osobní anamnéza

Dívka se narodila z druhé gravidity zdravé matce. Těhotenství probíhalo bez komplikací. Po porodu prospívala dobře, novorozenecká vyšetření a návštěvy u dětské lékařky vždy proběhly v pořádku. Dívka začala lézt v 11 měsících, samostatná chůze ve 14 měsících. Na žvatlání a první slůvka si matka nepamatuje. Uvádí ale, že Petra byla vždy spíše více hlučná. Až do nástupu do mateřské školy se jevila jako

zdravé dítě. Problémy s řečí rodiče neřešili. Domnívali se, že je ještě malá a mluvit se naučí. Její slovní potíže nedokážou přesně popsat, již si nevzpomínají.

Když byly Petře tři roky, nastoupila do mateřské školy v místě jejího bydliště. Ve školce se zpočátku projevovala jako usměvavá, trochu hlučná a méně motoricky zdatná holčička. Záhy si však paní učitelky počaly stále více všímat odlišného chování Petry, které se lišilo od ostatních dětí nápadnou hlučností, nemotorností, neobratností. Ve slovním projevu se objevovaly patalolálie, které jsou ovšem u tříletých dětí docela běžné. Neobvyklý na její komunikaci byl upřený zrak na osobu, která s ní mluvila. Pokud byla Petra otočená zády nebo se nacházela ve větší vzdálenosti, na slovní pobízení nereagovala, ani na oslovení. Na pokládané otázky často neodpovídala, nebo odpovídala zmateně na něco jiného, než se jí učitelka ptala.

V prvních třech měsících pobytu v mateřské škole mají děti čas na adaptaci na nové prostředí, kdy se nejvíce tolerují různé odlišnosti v chování a projevech dětí. Po této době, pokud nedochází k úpravě ani odeznění problémů, se učitelky začnou více zaměřovat na dítě a zajímají se o jeho zdravotní stav. Tak se stalo, že u Petry až po uplynutí této doby bylo poprvé vysloveno podezření na potíže se sluchem. Tato skutečnost byla probrána s maminkou. Ta při upozornění na možný problém nejprve reagovala s negací, ale po následném naléhání se odebrala za dětskou lékařkou a podělila se s ní o nově nabytou informaci, že se paní učitelce zdá, že malá Petra má možná něco se sluchem. Následně byla dívka odeslána k vyšetření na ušní oddělení, kde po sérii testů byla stanovena diagnóza středně těžká nedoslýchavost oboustranně. Než došlo ke konečnému určení diagnózy a přidělení sluchadel, uplynuly necelé 4 roky. Petra dostala sluchadla až ve 3 letech a 7 měsících. Tolik drahocenného času uběhlo, než se jí dostalo cílené péče. Po potvrzení diagnózy byla odeslána s maminkou do speciálně pedagogického centra pro vady sluchu a na klinickou logopedii, kde začala s nápravou řeči.

Rodiče si prošli fázemi šoku. Sdělení odborníků bylo pro ně zdrcující, protože sami nepojímali žádné podezření. Trvalo nějakou dobu, než se dokázali s postižením dívky smířit. Z rozhovoru se speciální pedagožkou, ke které dochází na reedukaci sluchu, bylo zjištěno, že rodiče od počátku měli k postižení dívky laxní přístup. Nejprve dívce zapomínali nasazovat sluchadla, nedbali o jejich hygienu, nevyměňovali baterie. Tato informace byla potvrzena i učitelkou mateřské školy, která měla Petru ve své třídě.

Do SPC a na logopedii sice chodili pravidelně, ovšem domácí příprava vázla a s Petrou neprocvičovali vyvozované hlásky správným způsobem. Nezřídká se stávalo, že přišli na sezení a úkoly, které dostaly na doma, nebyly splněny. Hlásky, které se podařilo s logopedkou vyvodit, nedokázali doma upevnit a na příští cvičení, když Petra přišla, neuměla nic z nově trénovaného.

Rodiče se smířili se stavem dívky jako takovým a už nedokázali najít sílu na to, aby stav své dcery mohli i nadále zlepšovat. Podpora ze strany rodičů vázla a vázne do dnešního dne.

Dívka po ukončení předškolního vzdělávání nastoupila s jednoletým odkladem na základní školu do logopedické třídy, kde se jí dostávalo výrazné pomoci s osvojováním řeči. Ovšem tato škola se nenacházela v místě jejich bydliště a rodiče vydrželi dceru vozit do speciální logopedické třídy pouze první rok.

Do druhé třídy již nastoupila do základní školy v místě svého bydliště. Petra byla integrována a na základě doporučení příslušného SPC jí bylo poskytnuto vzdělávání dle vytvořeného individuálního vzdělávacího plánu. Samotné opatření nebylo dostačující na to, aby Petra mohla zvládat učební látku bez výraznějších obtíží. Ve třídě nedošlo ke snížení počtu žáků, celkem je jich 24.

9.2 Vzdělávací problémy na prvním stupni

Potíže v různých předmětech jsou zaznamenány níže. Vybrány jsou pouze stěžejní předměty, ve kterých se objevují nejmarkantnější problémy.

- **Jazyk český**

Největší problémy se vyskytovaly v českém jazyce a to konkrétně při vysvětlování látky učitelkou a následném zapisování, při diktátu. Při mluvení učitelky, která zároveň psala na tabuli. To Petra netušila, co paní učitelka povídá, protože jí neviděla do obličeje. Nemohla tudíž odezírat a mluvenou řeč slyšela velmi slabě a nedokázala správně rozlišit slova. Tempo její práce bylo pomalejší. V psaném textu se objevovaly specifické chyby v podobě záměny písmen či špatný zápis slov nebo komolení slov plynoucí ze špatného poslechu a odezření. V písemných pracích, které byly zadány až ke konci vyučovací hodiny, se objevovaly častěji chyby plynoucí z únavy.

- **Matematika**

V matematice se projevovaly potíže při správném pochopení ústního zadání, při pětiminutovkách a také v geometrii při rýsování. Při ústním diktátu číslic se stávalo, že zaměňovala pořadí čísel a tudíž došla k nesprávnému výsledku. Samotný příklad byl spočítán dobře, ale neodpovídal zadání. Po konzultaci s paní učitelkou tyto chyby přestala hodnotit. Pokud ovšem v jinak zapsaném příkladu udělala početní chybu, byla tato chyba hodnocena.

- **Tělesná výchova**

Další úskalí na ni čekalo v hodinách tělesné výchovy, kdy musela odkládat sluchadla, tudíž téměř nerozuměla pokynům učitelky. Naštěstí má Petra talent na odezírání, kdy se sama a velmi kvalitně naučila odezírat a než dostala naslouchadla, komunikovala pouze tímto způsobem. Základy odezírání si osvojila již v útlém věku. Problematické také pro ni bylo cvičení zdravotních cviků a gymnastických sestav, kdy se projevovaly značné potíže v udržení rovnováhy a strach a nejistota při cvičení na náradí. Do dnešní doby není schopná zacvičit kotoul, nechce to ani vyzkoušet, protože se velmi bojí. Také se hodně bojí vyvýšených ploch.

- **Hudební výchova**

Petra necítí rytmus, z hudby nemá kýžený požitek a její zpěv je značně intonačně nesourodý. Vykazuje prvky dysmuzie. Vyšetřena ovšem nebyla.

- **Výtvarná výchova**

Ráda kreslí, ale kresebný projev je na nižší úrovni než vrstevníků. Kresba obsahově spíše jednoduchá s nerovnými liniemi. Pokud maluje sebe, umístí se vždy někde do pozadí, jako malou nenápadnou postavičku. I z kresby je patrné, že bojuje s pocitem méněcennosti, moc si nevěří a je v ústraní.

S přibývajícím množstvím učiva ve vyšších ročnících se potíže spíše stupňovaly a přestávala stíhat i v ostatních předmětech.

9.3 Problémy ve vrstevnické skupině

Tyto problémy jsou popsány z mého pohledu na danou problematiku. Když jsem sedávala v lavici mezi spolužáky, ti mě brali jako partnera a otevírali mi svá nitra. Stala jsem se pro ně průvodcem v jejich každodenních situacích a probírali jsme spolu různá témata i hodně osobní. Petru jsme řešili často a hledali společně odpovědi na otázky, proč ji mezi sebe neberou, proč se k ní někteří kluci chovají vulgárně, proč si s ní nejdou povídat.

Přidaly se i problémy s přijetím Petry spolužáky, kteří si stále více všímali její odlišnosti. Nedokázala adekvátně reagovat na otázky, nebyla schopná se zapojit do rozhovoru, stále upřeně zírala na spolužáka, který právě mluvil nebo na paní učitelku, která povídala. Další její odlišnost spočívala v tom, že pokud chtěla s někým mluvit, tak ho fyzicky vyzvala ke kontaktu. Někoho bouchla, kopl, štípla, šťouchla loktem. Děti tyto pobídky vyhodnotily jako útok na jejich osobu a stávalo se, že jí vrátily stejnou měrou nebo zvýšily hlas a vyjádřily svou nelibost. Postupem času se začala svým vrstevníkům stále více vzdalovat, až se dostala na okraj sociální skupiny a děti se jí spíše posmívaly a nebraly ji mezi sebe. Paní učitelka zaneprázdněná povinnostmi učit nevnímala vrstevnický problém tak intenzivně. Po upozornění na sociální problémy ve třídě přistupovala k diskusi vstřícně.

9.4 Přejít na druhý stupeň základní školy

Nyní dívka navštěvuje šestou třídu základní školy, kde na ni čekalo další úskalí. Na každý předmět má jiného vyučujícího, musí si zvykat na ústní přednes spousty nových cizích učitelů. Ne každý dokáže adekvátně přizpůsobit svou mluvu natolik, aby mohla správně rozumět.

Potíže ve výše popsaných předmětech přetrvávají a adekvátně narůstají s přibývajícím množstvím látky. Z nových předmětů je situace nejhorší v hodinách anglického jazyka.

- **Anglický jazyk**

Další výrazné obtíže se projevily při výuce cizího jazyka. Pro Petru je velmi náročné odezřít cizí slovíčka a vyslovit je. Při používání audio nahrávek ve výuce nerozumí vůbec. Sama za mnou přišla a několikrát si stěžovala, že neví, co říkali, protože slyší pouze změt' hluku. Fonologicky není schopná rozlišit anglická slova. Pro zlepšení výuky bylo přistoupeno k využívání tabletu a počítačových programů, dále obrázkových karet pro lepší zapamatování si jednotlivých slov.

Učební látky rapidně přibýlo, do třídy přišli noví spolužáci a Petra tuto situaci přestává zvládat. Je na okraji vrstevnické skupiny, potácí se sama ve změti nových lidí, předmětů a informací a nedokáže udržet krok. I z tohoto důvodu pracovnice SPC doporučila mamince, aby zvážila možnost dát Petru do internátní školy pro sluchově postižené děti, kde by byla mezi podobně postiženými vrstevníky. Měla by možnost vyniknout, zažít úspěch, lépe by pochopila svou situaci a lépe by byla připravená do samostatného života, který ji v blízké budoucnosti čeká. Maminka ovšem tuto možnost zamítá a stačí jí stav takový, jaký je.

9.5 Zhodnocení studie

Petra je při všech problémech výjimečné dítě. Stále se usmívá, je pozitivně naladěna a chová se, jako by ani žádný problém neměla. Je to velká bojovnice, která se z velké části sama potýká se svým handicapem a snaží se jej zmírňovat. I přes to, že dostala naslouchadla v necelých čtyřech letech a do odborné péče se dostala až po třetím roce života, mluví velmi obstojně, srozumitelně. Problémy jsou pouze se sykavkami a vibranty, ale spíše mírnějšího rázu. Oplývá talentem pro kvalitní odezírání a má dar sluníčka, které si nepřipouští své postižení. Velmi bych jí přála, aby se jí dostalo řádné péče, protože by mohla při správném vedení udělat obrovský krok kupředu a přiblížit se většinové společnosti. Věřím, že v ní dokáže žít jako rovnocenný člen, jen se jí musí trochu pomoci.

9.6 Kazuistika k chování dívky při rozhovoru

Dívka ráda komunikuje s okolím, ovšem téma jejího hovoru je často vytržené z kontextu. Má potřebu stále něco sdělovat, ale její produkce nesouvisí s konkrétním tématem. Při povídání si s děvčaty o školních činnostech vstupuje do hovoru následovně. Stále dokola opakuje věty typu: „Já mám bratrána, on už je veliký a bydlí tady v naší vesnici.“ Což ostatní odrazuje v komunikaci s ní, protože děti nechápou, proč zrovna teď mluví o bratřenci, očekávaly by nějaké vyjádření k tématu, které právě rozebírají. Proto je pro ni komunikace s ostatními spolužáky velmi obtížná a negativně přijímána.

Další důvod neúspěchů tkví ve vynucování pozornosti, když chce něco říci. Fyzicky a mnohdy i nepřiměřenou silou, se hlásí o slovo. Zatahání za rukáv, strčení loktem, štípnutí, kousnutí je bráno ostatními vrstevníky ne jako žádost o navázání očního kontaktu a následného rozhovoru, ale jako útok na jejich osoby. Vědí ovšem, že to není útok myšlený ublížit, ale k rozhovoru je to nenabádá a tak si spíše těchto projevů nevšímají, klesá ovšem i ochota vzájemné komunikace. Dívka z potřeby začlenit se, když se dostane ke slovu, našla někoho, kdo jí bude naslouchat, mluví, mluví a stále mluví. Nejraději o své rodině a stále se opakuje. Je velmi ráda, že si s ní někdo povídá, ale nedokáže odhadnout správnou míru rozhovoru a vybrat vhodná témata a nedokáže vycítit, kdy už je vhodné rozhovor ukončit. Prostě jen mluví, ale spíše beze smyslu. Tento slovní projev je rovněž ostatními přijímán negativně.

- **Hypotéza č. 1**

Popis hypotézy: Dítě se středně těžkou nedoslýchavostí má v komunikaci problémy s postřehnutím kontextu.

Výsledek: POTVRZENO

Ověření: V důsledku komunikačních potíží se v sociálním a vrstevnickém prostředí ztrácí, je vyčleněná z kolektivu do té míry, že se jí nedostává adekvátní pozornosti ani kamarádek. Děti ji berou jako spolužačku, která je jiná, neubližují jí, neposmívají se, ale taky ji mezi sebe nezvou. V důsledku komunikačních bariér se dívka stále více uzavírá do sebe a vzdaluje se realitě. Není schopna na vyzvání popsat, co se určitý den kolem ní dělo ve vztahu k ostatním spolužákům. Prostě neví a nedokáže to vyjádřit, opět sklouzává k hovoru typu moje rodina.

Děti se bojí jinakosti, vše co se nějak vymyká průměru, instinktivně odmítají a dělají to různým způsobem, opovržením, přehlížením, agresí. Pramení to ze strachu z neznámého, jiného.

Dochází zde k projevům sociální exkluze. I přes zajištění a plnění IVP, odborné péče a podpory její garantky se vlivem pozdního zjištění sluchové vady nedaří dívku začlenit do běžného vzdělávacího proudu. Přístup rodičů její situaci také spíše komplikuje. Chybí jim snaha s Petrou pracovat, neposkytují jí dostatek různých zážitků v podobě procházek, výletů, návštěv muzeí, výstav, her. Petra potřebuje mít všeobecný přehled a žít bohatým životem, aby mohla lépe porozumět různým situacím, do kterých se dostane a o kterých se bude mluvit.

10 PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2

10.1 Osobní profil a anamnézy

Jméno: Žaneta

Rok narození: 2003

Věk: 12 let

Zdravotní postižení: středně těžká nedoslýchavost oboustranně

10.1.1 Rodinná anamnéza

Žaneta se narodila z první gravidity rizikového typu v termínu do rodiny, kde se již sluchové postižení vyskytovalo po rodové linii žen. Její matka je těžce nedoslýchavá. Její babička, matka matky trpí střední nedoslýchavostí. Matka byla v průběhu celého těhotenství vedena v péči odborníků. Otec je zdravý. Rodiče Žanety jsou oba pouze vyučení v oboru. U matky nebylo možné získat vyšší vzdělání pro vadu sluchu. V té době byla péče o tyto postižené na mnohem nižší úrovni. Možností měli daleko méně, než mají sluchově postižené děti dnes. Co je ovšem podstatné, je fakt, že malá Žaneta podstoupila orientační vyšetření sluchu velmi brzy po narození, protože již byla známa rodinná zátěž.

10.1.2 Osobní anamnéza

Žaneta podstoupila vyšetření zaměřené na včasnou diagnostiku sluchového postižení u novorozenců. Po sérii vyšetření byla Žanetě diagnostikována středně těžká nedoslýchavost oboustranně. Ihned po zjištění se dostala do péče příslušného SPC pro vady sluchu a byla u ní zahájena logopedická intervence a poskytována podpora celé rodině v oblasti poradenských služeb. První hlasové projevy u dívky probíhaly, ale postupně docházelo k menší četnosti. Jevila se jako tiché dítě, které ovšem docela často

plakalo, uvedla maminka. Lézt začala po 10. měsíci. Samostatná chůze až ve 14 měsících. První slova si rodiče také nepamatují. Je to dáno i tím, že se s dívkou již logopedicky pracovalo. Dívka dostala sluchadla v 7. měsíci života na obě uši. Dá se říci ideální stav pro kvalitní start do života sluchově postižené dívky, které se dostalo veškeré potřebné péče pro rozvoj řeči, intelektu a komunikačních dovedností.

Úskalí v práci s dívkou v rodině, která zahrnuje primární rozvoj řeči, vnímání a komunikace, bylo ovšem nemalé. Matka díky svému sluchovému postižení nebyla schopná s dívkou pracovat žádoucím způsobem. Odpovědnost a tíha veškeré péče padla tudíž na otce. Ten se ujal nelehkého úkolu se ctí, pravidelně navštěvoval speciálně pedagogické zařízení, úzce spolupracoval s logopedkou a poskytl tak dítěti potřebnou péči.

Po dovršení 3 let nastoupila malá Žaneta do běžné mateřské školy ve svém bydlišti. Její učitelky i vedení školy bylo informováno o handicapu dívky a od prvních dnů k dívce náležitým způsobem přistupovaly a řídily se doporučeními SPC a vypracovaným individuálním vzdělávacím plánem. Žanetina adaptace na nové prostředí proběhla bez větších komplikací. Rychle si zvykla i na nové kamarády. Paní učitelky dětem vysvětlily, jak se mají k Žanetě chovat, co potřebuje k tomu, aby jim dobře rozuměla, na co si mají dávat pozor, když si s ní hrají a povídají. Tyto skutečnosti bylo ovšem nutné dětem často připomínat a přiblížit jim problematiku sluchového postižení formou her.

Dívka i nadále docházela ke své logopedce s otcem a po úsilí všech zúčastněných se podařily vyvodit sykavky a vibranty, u kterých bylo patrné největší oslabení. Péče se zaměřovala i na rozvoj slovní zásoby, která byla u Žanety na nižší úrovni, pravděpodobně zapříčiněno méně podnětným prostředím v důsledku chybějících kvalitních řečových projevů ze strany maminky. V řeči přetrvávají intonační obtíže velmi mírného rázu, tempo řeči je při delším rozhovoru mírně zpomaleno. Dívka do mateřské školy chodila ráda a podařilo se jí začlenit do kolektivu zdravých dětí.

10.2 Vzdělávací problémy na prvním stupni

Po dovršení 7. roku nastoupila do běžné základní školy v místě jejího bydliště. Pro sluchovou vadu bylo doporučeno rodičům, aby nastoupila do základní školy s jednoletým odkladem. Rodiče na tento návrh přistoupili. S nástupem dcery do základní školy se nedokázala vyrovnat maminka. Komunikace s novými učiteli byla pro ni náročná a tak opět povinnosti s tím spojené zůstaly na otci. Jistě procházel nelehkou fází života, ale dokázal zabojoval. Zaslouží si obdiv.

U dívky byl zpočátku patrný psychomotorický neklid pramenící ze stresu a reakcí na nové prostředí. Musela si zvyknout na úplně jiný režim dne, přibylo jí více povinností spojených s plněním úkolů a větší zátěž orientovaná na výkon. Pro všechny děti je nástup do školy náročným obdobím, ale Žaneta se musela vypořádat s další překážkou a tou byla středně těžká nedoslýchavost. Protože ke komunikaci používala odezírání, musela si zvyknout na novou paní učitelku a její mluvní projev, dále na osmnáct dalších spolužáků a jejich projevy jak hlasové, tak mimické. Toto jí činilo zpočátku větší obtíže, než rodiče i učitelé předpokládali, ale v průběhu prvního ročníku se situace zlepšovala. Přispěla k tomu kvalitní informovanost pedagogů a prosociální vedení a péče o spolužáky dívky. Ta se do kolektivu dokázala začlenit a je jejím právoplatným členem, děti si zvykly na jiný přístup k dívce, na její odlišné reakce. Když chtěla něco říci nebo se bavit s kamarády, naučily se jí pomáhat. Děti se učí větší trpělivosti. Ve třídě je snížený počet žáků na 18.

- **Jazyk český**

Potíže se objevovaly při diktátu, při výkladu látky paní učitelkou, která stála u tabule a zároveň zapisovala, dále při výkladu látky, když paní učitelka chodila po třídě. Toto bylo i pro samotnou učitelku náročné, pamatovat si, že pokud odejde ze zorného pole Žanety, ta okamžitě nerozumí a ztrácí se jí pak smysl vysvětlovaného.

- **Matematika**

Při diktování příkladů a pamětném počítání měla Žaneta obtíže v rychlosti. Bylo pro ni náročné rychle odezřít, správně poznat a rychle příklad vypočítat. Další problém nastával se slovními úlohami zadávanými ústně. Někdy nepochopila správně význam některého slova nebo si jej zaměnila a pak nerozuměla slovní úloze, protože jí nedávala smysl. V geometrii se objevovaly obtíže s přesností v rýsování.

- **Tělesná výchova**

Největší obtíže musí Žaneta překonávat v hodinách tělesné výchovy, kdy odkládá z bezpečnostních důvodů sluchadla a zůstává tak po celou vyučovací hodinu bez sluchových vjemů odkázána pouze na odezírání. Při kolektivních hrách má stále potíže s pravidly. Sama si určí, jestli se zapojí nebo ne a paní učitelka její rozhodnutí toleruje, stejně jako spolužáci. Nastávají i situace, kdy ji kamarádi přemlouvají, ať si jde danou hru nebo činnost vyzkoušet a utvrzují ji v tom, že pokud se jí to nepovede, tak se na ni nebudou zlobit. Pro Žanetu je tento přístup velmi motivující a zmírňuje se u ní míra frustrace. Kotoulům a cvikům na náradí a vyvýšených místech se vyhýbá, objevují se u ní potíže s rovnováhou.

- **Hudební výchova**

Rytmus je pro ni náročné vnímat, při vyřukávání rytmu se většinou netrefí. Zpěv nepreferuje a hudba spojená se zpěvem spolužáků je pro ni spíše rušivá.

- **Výtvarná výchova**

Kreslí ráda, kresba obsahově chudší. U postav se vyskytují bizarní prvky. Pokud kreslí sebe, namaluje se v dolním rohu papíru a spíše využívá tmavé barvy a černou. Z kresby je cítit nevyrovnaný postoj k sobě samé.

10.3 Problémy ve vrstevnické skupině

Zpočátku měla Žaneta problém se začleněním do kolektivu, bála se nových dětí a všeho nového. Velmi potřebovala budovat pocit jistoty a bezpečí. Intenzivně se na začlenění do kolektivu ostatních dětí podílela paní učitelka, která hrála s dětmi různé hry jako je mluvení beze slov, hádání myšlenek dle výrazu obličeje. Dětem bylo každý den vštěpováno, jak se mají k Žanetě chovat, na co si mají dávat pozor. Jak mají upozornit, že jí chtějí něco říci. Dívka je velmi citlivá a bázlivá, což komplikuje otevřený přístup k ostatním. Se svým postižením se těžce vyrovnává a na negativní nářky ze strany spolužáků reaguje pláčem. Což může přispívat k posměškům od necitlivých spolužáků.

10.4 Přejchod na druhý stupeň základní školy

S nástupem do šesté třídy se Žaneta musí vyrovnávat s novým prostředím, novými učiteli, spolužáky. Protože je citlivější na změny, je pro ni náročné změny přijmout. Musí si zvykat na různé mluvní styly nových osob, které se kolem ní pohybují. Mírné obtíže se vyskytují v hodinách českého jazyka při zápisu, při osvojování si gramatických pravidel.

- **Anglický jazyk**

Dalším předmětem, ve kterém má potíže, je anglický jazyk, tady se jí nedaří odezřít a vyslovovat všechna slovíčka správně. Při poslechu audio nahrávek s anglickým textem nerozumí a následně není schopná plnit zadané úkoly. Děti jsou vedeny k tomu, aby se jí za neúspěch neposmívaly, ne vždy se to daří dobře.

Učitelé v dalších předmětech využívají moderní technologie. Žaneta pracuje na počítači, má k dispozici tablet a názorné pomůcky. Ve třídě si vytvořili pravidlo, pokud jiné dítě projeví zájem pracovat se Žanetou na počítači společně, je mu to umožněno. Lavice ve třídě jsou uspořádány do tvaru písmene U a tím je umožněno, aby dívka viděla na všechny spolužáky.

10.5 Zhodnocení studie

K budování pevných prosociálních základů využívá třídní učitelka komunitního kruhu, kde často rozebírají úskalí spojená s komunikací se sluchově postiženou dívkou a jsou předkládána možná řešení.

Situace se zdá být nad míru uspokojivá, ovšem krizové situace také nastávají a je pro všechny zainteresované, náročné udržet správnou míru chování a dorozumívání. Děti se učí pravidlům a zásadám pro kvalitní odezírání, toleranci a ohleduplnosti. Některé si je osvojují lépe, jiné hůře. Každý je ovšem originálem a každý má jinak vyvinut sociální cit a jiné možnosti jak jej uplatňovat. Samotné děti přebírají postoje a vzorce chování od dospělých. Intenzivní, pozitivní a odbornou péčí se to však daří na kvalitní úrovni.

- **Hypotéza č. 3**

Popis hypotézy: Pro spolužáky je obtížné přijmout sluchově postižené žáky do kolektivu třídy.

Výsledek: POTVRZENO

Ověření: Někdy se u dívky projevuje zklíčená nálada a sebelítost plynoucí z důvodu jejího postižení. Nastávají i úsměvné situace, kdy dívka přesně neporozumí sdělení a odpoví jinak i směšně. Děti se tomu zasmějí a v převážné většině případů se reakce spolužáků dívky osobně nedotkne. Pokud ano, řeší se vzniklá situaci přímo na místě nebo v komunitním kruhu.

11 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Z rozhovorů a pozorování vyplývá, že pro učitele je náročné myslet na zásady odezírání a striktně je dodržovat. Otázkou je, zda se to po nich vůbec může chtít. Mohou se přece ponořit do výkladu hlouběji, aby dětem látku co nejvíce přiblížili. Často se také stávalo, že učitel dal krátkou písemnou práci na konci vyučovací hodiny, kdy jsem již viděla na Petře únavu plynoucí z plného soustředění. Co je zajímavé, tak v hodinách nikdy nevyrušuje, soustředění a odezírání ji tak zaměstnává, že na to nemá čas. Pětiminutovky jsou pro ni namáhavé a často v nich chybuje, protože prostě nestíhá přijmout rychle instrukci sluchem, zrakem a ještě ji zaznamenat v písemné podobě a následně vypočítat a to vše ve velmi krátkém čase. Někdy učitelé volí příliš dlouhé výklady, téma je zajímavé a sami s ním mají určitou zkušenost, nebo se chtějí s dětmi podělit o zážitek, který prožili, a vztahuje se k právě probíranému, ale to jsem pozorovala, že Petra přestávala stíhat a nořila se do sebe. Obdobné zkušenosti má i třídní učitelka Žanety. Nevyrušovala, tak si učitel nepřítomnosti pozornosti nebo nastupující únavy ani nevšimnul. Učitelé na druhém stupni netráví již tolik času s danou třídou, jako na stupni prvním, tudíž trvá delší dobu, než si všimnou různých potíží. Na úskalí spojená s dřívějším nástupem únavy byli upozorněni. Předem připravený text na papíru by byl vhodný a poskytl by tak Petře i Žanetě informace, které již neslyšely.

11.1 Interpretace odpovědí k případové studii č. 1

Doplňující otázky při narativním rozhovoru

Rodiče: „Pojali jste nějaké podezření, že s Petrou není něco v pořádku?“ „*Ne, vůbec nás to nenapadlo. Byla hodná, někdy docela plakala, ale moc nemluvila. Přišlo mi to normální.*“ „Když jste na ni mluvili, jak reagovala?“ „*Nechtěla poslouchat, museli jsme na ni často křičet.*“

Při rozhovoru s učitelkami v mateřské škole popsaly Petru následovně: „*Přišla sem jako usměvavá, ani se nebála. Zdálo se, že to bude bezproblémové dítě. Ale pak jsme si všimly, že se chová nějak divně. Pořád vším bouchala, byla nemotorná. Když jsem*

na ni zavolala, tak se neotočila, ani na jméno moc nereagovala.“ „Vůbec?“ „Ale ne, jen někdy, někdy ano a z toho jsem na ni musela křičet a jít za ní, aby si vůbec všimla, že na ni mluvím. Bylo to hrozné. Pořád se jí muselo vše opakovat a stejně si dělala, co chtěla. S kolegyní jsme ji začaly probírat a víc si všímat jejích projevů, až jsme přišly na to, že když je u nás blízko, tak to jde, ale pokud je dál někde v prostoru třídy, tak vůbec nereaguje. Pak nás zarazilo její upřené zírání, když jsme na ni mluvily a to nás prvně napadlo, jestli vůbec slyší. Z počátku jsme si myslely, že je nevychovaná a nechce poslouchat. Ale to se nám moc nezdálo. Zavolaly jsme si tedy maminku a řekly jí, ať si zajde na vyšetření. Ta nám vůbec nechtěla věřit, ale pak šly.“

Třídní učitelka na prvním stupni se vyjádřila k Petře takto: „Docela jsem měla obavu z toho, jak to budeme zvládat. Nikdo z nás nemá žádné zkušenosti s takovým dítětem. Naštěstí sem přijela garantka a řekla nám co a jak, na co si dát pozor a jak se máme chovat při výkladu v hodině. Předala nám pravidla pro odezírání, ty jsme si museli prostudovat.“ „A jak se vám daří na to myslet?“ „Přiznám se, že moc ne. Zapomínám, když se zaberu do výkladu nebo mluvím u tabule, když píšu. Někdy až zpětně si uvědomím, že mně asi nerozuměla. Nebo ji někdy vyvolám, když čteme, celá třída nahlas, každý přečte kousek a já po ní chci, aby pokračovala, ona neví, kde jsme. Ani nemůže, když druhé děti za zády neslyší.“ Petra sedí v první lavici uprostřed.

Doplňující otázka učitelům z druhého stupně základní školy: „Věděli jste, jak s Petrou pracovat a na co si dávat pozor?“ 1) „To ano, byli jsme proškoleni garantkou a zúčastnili se ho všichni učitelé, kteří Petru vyučují.“ „A co odezírání, jak zvládáte?“ „No, moc ne. Docela se mně stává, že člověk zapomene, otočí se k tabuli a pořád mluví a vůbec si neuvědomí, že mě Petra už neslyší.“ 2) „Je to problém. I mě to vyčerpává, stále na to myslet a taky zapomínám.“

Komentáře dětí

Chlapec Emil: „Pořád tak se na mě dívá, nemá se tak dívat. Já se na ni taky nedívám. Vadí mně to, tak na ni zakřičím, nehleď!“ „A zeptal ses jí někdy, proč se upřeně dívá? Možná, už jsi to zapomněl?“ „Ne, nevím a ani nechci. Nelíbí se mi.“

Chlapec Marek: „Moc si jí nevšímám, někdy za ní jdu, ale ona pořád něco blábolí a mě to nezajímá. Pak nevím, co jí mám na to říct. Ale je docela dobrá. Ale je otravné, že do mě žduchá.“ „A ty asi nevíš, proč, že?“ „Ani ne, co já vím?“

Děvče Veronika: „Petra je docela fajn, ale moc za ní nechodím. Paní učitelka nám říkala, že to má těžké, že moc neslyší.“ „Dovedeš si to představit?“ „To ani ne. Ale mluví docela normálně, jenom nějak divně.“ „Co to znamená divně?“ „My si s holkama povídáme třeba o zpěvácích, který se nám líbí a tak a ona přijde a začne, co dělal její brácha a že má bráchu a mele pořád dokola a není k zastavení a my to nechápeme, proč nám říká o bráchovi. Koho to zajímá?“ „A vadí ti, že se na tebe upřeně dívá?“ „Paní učitelka říkala, že musí, aby líp rozuměla, tak ani ne, na to se dá zvyknout.“

Děvče Lucie: „Jo s Petrou jsme kámošky, bavíme se každý den, ale jenom chvíli.“ „Proč jen chvíli?“ „Když já nevím, co si s ní mám povídat. Ráda chodím o přestávkách na chodbu a ona chodí se mnou, ale to u mě tak nějak poskakuje a často neví, co říkám, nebo ona mluví docela hodně, ale něco jiného, než co já.“

11.2 Interpretace odpovědí k případové studii č. 2

Doplňující otázky při narativním rozhovoru

Rodiče: „Vy jste asi předpokládali, že Žaneta bude mít možná sluchové potíže. Je pro vás těžké přijetí tohoto faktu?“ „Ano, čekali jsme s nervozitou, jak dopadnou sluchové zkoušky. Rádi z toho nejsme, ale zase už je více možností, než dřív a je jedna z nás.“

Učitelky v mateřské škole: „Jak na Vás působila?“ „Byla to zvláštní holčička, neměly jsme žádnou zkušenost s tímto typem postižení. Naštěstí, když přišla, už měla sluchadla a rodiče vše věděli. Dostaly jsme od nich podrobné informace, a jelikož byla Žaneta již v péči speciálně pedagogického centra, zahájila s námi pracovnice, která měla Žanetku na starosti, spolupráci. Velmi nám to pomohlo, musely jsme se učit, co všechno je třeba. Jak s ní komunikovat, na co si dávat pozor. Snažily jsme se, jak to jen šlo.“

Třídní učitelka na prvním stupni se vyjádřila k Žanetě takto: „Zpočátku jsem měla obavy, jestli to zvládnou, jestli mně bude rozumět. Jak poznám, že mi rozumí? Nebude to narušovat vyučování a co děti?“ „Kdo Vám pomáhal?“ „Rodiče, tedy hlavně tatínek, maminka má taky vadu sluchu, nechtěla se moc zapojovat, měla velké obavy. Přijela za námi Žančina garantka a připravila nám školení, kde nám osvětlila problematiku

sluchově postiženého dítěte. S její pomocí jsem pak vypracovala individuální vzdělávací plán a taky o rok výš chodí holka, která je na tom podobně, to nám pomohlo nejvíc.“

„A jak to bylo s podmínkami pro odezírání?“ „Vše jsem se učila, ale musím říci, že se mi vždy nedařilo všechny podmínky dodržovat. Také jsem nemohla poznat, jestli mi skutečně rozuměla a pro spolužáky to bylo velmi náročné. Často jsme hráli hry a zkoušeli si, jaké je neslyšet, hádali jsme slova jen podle rtů, nebo jsme se učili nebát se doteků. Celkově je to náročná práce.“

Komentáře dětí

Děvče Eliška: *„Žaneta je moje kamarádka, bavíme se spolu.“ „A o čem si povídáte?“ „O tom, co se děje ve třídě, pomáhám jí to vysvětlovat. Někdy neví, o čem mluvím a já zase nevím, proč to neví, tak se zeptám paní učitelky.“ „A ona ti to vysvětlí?“ „Jo, ona je hodná.“*

Chlapec Richard: *„Vím, že má Žaneta nemocné uši a nosí to naslouchátko. Paní učitelka nám o tom často říká.“ „Bereš tedy Žanetu za kamarádku?“ „Jo, my jsme tu všichni kamarádi, ale venku si s ní nehraju. To chodím za Tomem.“*

Ostatní děti přitakávaly a přidávaly se k názoru, že Žaneta je jejich kamarádka. Možná některé jen opakovaly po spolužácích. Dá se však předpokládat, že mohou opakovat i milé chování k Žanetě a ta se může stát jejich skutečnou kamarádkou.

11.3 Analýza získaných informací

Sběr dat byl pro mě poměrně náročným úkolem hlavně z časového hlediska. Velký přínos měl ovšem fakt, že jsem mohla být v každodenním kontaktu s dívkou se sluchovou vadou a přímo se účastnit jejích projevů, úspěchů či neúspěchů ve škole. Zažila jsem nejednu konfrontaci s učiteli a vrstevníky ohledně jejího sluchového postižení a byla přítomna jejímu prožívání určité části dne. Narativní rozhovory mi umožnily zjistit informace i z druhé strany, nejen z pohledu asistentky, ale také učitelů, rodičů.

Problémy v jednotlivých předmětech, výše jsou uvedeny předměty, ve kterých mají dívky největší problémy, vyplývají nejen z jejich sluchového postižení, ale také náročnosti celého komunikačního procesu.

- **Hypotéza č. 4**

Popis hypotézy: Vzájemná komunikace sluchově postiženého dítěte a slyšících spolužáků je pro obě strany náročná.

Výsledek: POTVRZENO

Ověření: Další zjištění pro mě byl fakt, že nejen že je pro postižené dítě náročné komunikovat a odezírat, tak stejně náročné je to i pro druhou stranu. O tomto problému se moc nemluví a zasloužil by si podrobnější zkoumání. Při rozhovoru se sluchově postiženým dítětem musí totiž druhá strana myslet na spoustu jí nepřirozených věcí, jako je stálý zrakový kontakt, být tváří v tvář, zbytečně moc se nepohybovat, zůstat na místě, bedlivě sledovat, zda dítě rozumí, nepřehánět to s gestikulací a mnohem více. Děti navíc, když se dostanou ke slovu tak rády mluví a mluví, ale povídají nepodstatné věci mimo konkrétní téma rozhovoru. Konstruktivní rozhovor se s nimi nedaří vést. Všechny tyto skutečnosti partnera komunikace unavují a jakoby mu vysávaly energii. Brzy se začne cítit nepříjemně omezován a začíná se bránit tím, že rozhovor rychle ukončuje. V tomto vidím jeden ze zásadních problémů.

Sluchový handicap při získávání informací pomocí sluchu se nejvíce projevuje při studiu cizího jazyka, kde obě dívky i učitelé uvedli, že se jim nedaří osvojit si učivo na kvalitní úrovni. Sluchovou cestou je učení problematické. Co se ovšem osvědčuje, je používání didaktických pomůcek, jako jsou různé obrázky, karty a moderní technologie. Další největší problém, co se týče předmětu, vidím v tělesné výchově, kde musí mít obě sundaná sluchadla kvůli bezpečnosti. Tím dochází ke ztrátě sluchu na takovou úroveň, že jsou odkázány pouze na odezírání, což v pohybu a při hrách není možné. Také se obě dívky hodně bojí vyvýšených ploch a cvičení, která vyžadují rovnováhu.

Další vážný problém nastává při návštěvě výchovného koncertu či kina, přednášky, divadla. Tyto skutečnosti jsem zjistila při pozorování. Učitelé si vůbec neuvědomili možné potíže. Často tam panují podmínky zcela nevyhovující. Je zhasnuto nebo osvětlení ztlumeno, dítě se nachází ve velké vzdálenosti od mluvčích, což znemožňuje proces odezírání. Zůstává tak ochuzeno o podstatnou část informací a nechápe kontext. Toto se promítá v dalším aspektu a to povídání se spolužáky o prožitém zážitku. Děti

si rády povídají o tom, co viděly, slyšely, rády opakují humorné fráze a sluchově postižené dítě jim v žádném případě nestačí. Odpovídá tudíž zmateně. Děti neví proč tak odpovídá a o čem to mluví, ale zároveň jsou si vědomy, že s nimi sluchově postižené dítě bylo a vidělo to stejné jako oni. Nechápu, proč nemůžou najít společnou řeč a utvrzují se v myšlence, že dotyčné dítě je zvláštní, možná hloupé a raději se s ním nebudou bavit. Samotné dítě je frustrováno hned z několika důvodů. Muselo zůstat určitou dobu ve velmi nevyhovujících podmínkách. Nerozumělo, co se povídá, nebyla tudíž uspokojena jeho potřeba a následně bylo vystaveno opovržení ze strany spolužáků. Neutěšená situace by měla být řešena včas, ale učitelé netuší, jakým způsobem.

- **Hypotéza č. 2**

Popis hypotézy: Učitelé při vyučování často zapomínají na dodržování pravidel potřebných pro odezírání sluchově postižených žáků.

Výsledek: POTVRZENO

Ověření: Další důležité zjištění je fakt, že i přes snahu učitelů se nedaří celou vyučovací hodinu myslet na odezírající dítě a výuku tomu přizpůsobit. Sami tuto skutečnost potvrdili při rozhovoru. Nastanou i situace, kdy to možné není. Paní učitelka nebo pan učitel musí i přijít k žákovi v zadní části třídy a řešit s ním právě vzniklou situaci. Ostatní děti dobře vnímají celý problém, ale tomuto dítěti se již sluchového vjemu nedostává a odezírání na dálku možné není. Situaci přestává rozumět. Bohužel situací, kterým dítě nerozumí, je příliš mnoho, aby mohlo držet krok s ostatními dětmi ve třídě.

Problémy se začleněním do kolektivu dívky vnímají jako nejhorší. Petra nepřijetím trpí a snaží si kompenzovat své odsunutí tím, že hledá kamarády v nižších ročnících. Patrně i z důvodu, že malé děti ještě nedokážou tak přesně rozpoznat odlišnost Petry od ostatních a vzhlíží k ní jako ke starší autoritě. Z urážek a posměšků ze strany spolužáků je hodně nešťastná, ale nedává to na sobě znát a stále se tváří optimisticky. Při zavedení rozhovoru na toto téma, připouští však, že ji chování spolužáků mrzí a neví, proč se k ní tak chovají.

Žaneta je vrstevníky lépe přijímána, kamarády má, rozumí si s nimi a najde s nimi i společnou řeč. Sama je ovšem bázlivá a moc si nevěří, konfrontacím se ráda vyhýbá a zdá se, že ji hodně unavuje plné soustředění při rozhovoru.

11.4 Verifikace hypotéz

- **Hypotéza č. 1**

Dítě se středně těžkou nedoslýchavostí má v komunikaci problémy s postřehnutím kontextu. POTVRZENO.

- **Hypotéza č. 2**

Učitelé při vyučování často zapomínají na dodržování pravidel potřebných pro odezírání sluchově postižených žáků. POTVRZENO.

- **Hypotéza č. 3**

Pro spolužáky je obtížné přijmout sluchově postižené žáky do kolektivu třídy. POTVRZENO.

- **Hypotéza č. 4:**

Vzájemná komunikace sluchově postiženého dítěte a slyšících spolužáků je pro obě strany náročná. POTVRZENO.

11.5 Doporučení učitelům

- 1) Nezoufejte, situace se zvládnout dá.
- 2) Nebojte se požádat o pomoc speciální pedagožku nebo garantku. Je to od vás profesionální!
- 3) Sledujte bedlivě chování dítěte, klame tělem.
- 4) Únava nastupuje rychle, písemné práce, zkoušení, pětiminutovky volte raději na začátku vyučovací hodiny, po náležitém osvětlení, co dítě čeká. Pro ostatní děti je to ostatně také lepší.
- 5) Používejte různé pomůcky, obrázky, karty, nakopírované části výkladů, moderní technologie a neřešte, že postižené dítě má k dispozici něco jiného než ostatní děti.
- 6) Nesrovnávejte zdravé a postižené dítě.
- 7) Se všemi dětmi ve třídě často hovořte na toto téma, zatajování se nevyplácí.
- 8) Zkuste si při hře vyměnit role, je to obohacující.

- 9) Více se zaměřte na probírání pocitů dětí, nejen encyklopedické vědomosti jsou důležité.
- 10) Zkuste změnit uspořádání lavic, odborníci doporučují do tvaru písmene U. Vy třeba najdete lepší způsob, jak zajistit, aby odezírající dítě mohlo vidět na všechny ostatní. Pokud sedí v první lavici při běžném uspořádání, nic to nepomůže. Co se děje za ním neuslyší a stále se otáčet není moc vhodné.
- 11) Zásady pro odezírání si můžete vložit do klasifikačního deníku, nemůžete sami myslet na vše. Máte přeci jen hlavně učit.
- 12) A hlavně věřte si a nezoufejte, že máte ztíženou pozici vůči kolegům. Berte to jako váš osobnostní růst a buďte na sebe hrdí, že právě vy umožníte dítěti být členem většinové společnosti.

11.6 Závěr kvalitativního šetření

U obou případů jde o stejné sluchové postižení. Dalo by se očekávat, že průběh vývoje dívek bude obdobný, ale opak je pravdou. Stejná diagnóza vůbec neznamená, že dítě bude mít stejné možnosti a výsledky. Největší význam v rozvoji celé osobnosti dítěte hraje rodina a rodinné zázemí. Ochota rodičů s dítětem intenzivně pracovat a podporovat ho. Hledat nové možnosti, důvěřovat odborníkům, kteří se podílejí na reedukačních procesech. Udržovat pozitivní komunikaci s pedagogy, kteří zajišťují výchovně vzdělávací proces ve školách.

Z těchto dvou případů je patrné, jak zásadní význam má včasná diagnostika a reedukace sluchového postižení na úspěšné začlenění dítěte do kolektivu zdravých vrstevníků a posléze většinové společnosti. Komplikace s komunikací a sociálními vztahy budou u sluchově postižených vždy ve větší či menší míře doprovázet jejich život, ale záleží na prožitém útlém dětství, jakým způsobem budou tyto děti schopné se s překážkami vyrovnat a jak moc silné a sebejisté osobnosti z nich vyrostou.

U prvního případu se i přes optimistickou povahu dívky a snahu učitelů nedaří dítě kvalitně zařadit do vrstevnické skupiny. Zůstává vyřazena z kolektivu a zažívá pocity méněcennosti a opovržení. Rodiče zde svou úlohu neplní tak, jak by bylo žádoucí. Sami učitelé nejsou schopni tuto skutečnost zvrátit a rodiče jim vůbec nepomáhají. Svou

významnou úlohu zde hraje fakt, že dívka bylo sluchové postižení diagnostikováno poměrně pozdě až po třetím roce života a žádoucím způsobem se u ní nerozvinuly komunikační kompetence. Také chybějící zkušenosti učitelů s tímto typem postižení a vnímání dítěte spíše jako přitěžující záležitost ovlivňují celý výchovně vzdělávací proces spíše negativně.

V druhém případě měla dívka výhodu v tom, že se narodila do rodiny, která již měla nemalé zkušenosti se sluchovým postižením a kde se toto postižení očekávalo i u dívky. Proběhla zde včasná diagnostika, reedukace a rehabilitace, které umožnily dívce osvojit si kvalitní komunikační kompetence a získat tak značnou devizu pro začlenění se do kolektivu a přijetí okolím. Rodina zde spolupracuje dodnes, i když spíše ze strany otce, ale není jim stav a budoucnost dívky lhostejný. Pro učitele bylo výhodou, že mohli získat cenné rady od svých kolegů, kteří již zkušenosti se sluchově postiženým dítětem měli. Což je pro další vývoj pozitivní.

Přejme jim všem, ať najdou kvalitní partnery pro komunikaci, ať dokážou uspokojovat své potřeby a prožijí plnohodnotný a spokojený život. My ostatní zdraví se snažme více zajímat o sluchově postižené, protože jich stále více přibývá a nevnímejme je jako méněcenné či méně inteligentní, není tomu tak.

Cílem celého výzkumu bylo poukázat na to, že i když bude mít dítě za sebou odbornou péči, nosí sluchadla, používá ke komunikaci běžnou řeč, neznamená to, že nebude mít problémy ve škole, že nebude přinášet problémy vyučujícím, že se dokáže začlenit do sociální skupiny, mezi vrstevníky bez problémů. Riziko vyčlenění z kolektivu je zde velmi vysoké. Zásahu na tom má zřejmě i sám fakt, že zdravým chybí zkušenost se sluchově postiženým dítětem. Problematická komunikace se promítá i do jednotlivých předmětů a vztahu s učiteli, tím více, čím méně zkušeností mají s tímto typem postižení. Pro získání zkušeností s handicapovanými dětmi a s tím, jak se utváří třídní kolektiv, jaké děti ve skutečnosti jsou, by bylo vhodné v rámci studií učitelství zařadit souvislou praxi ve škole v pozici asistenta pedagoga. Budoucí učitel by získal nový pohled na danou problematiku. Tato praxe by mohla být nesmírně obohacující.

ZÁVĚR

Sluchové postižení se nejvíce promítá právě do oblasti komunikace, která je pro člověka základní potřebou. Děti se středně těžkou nedoslýchavostí jsou tak ochuzeny o vzájemné prožívání a sdělování informací a uspokojování tak své potřeby být právoplatným členem společnosti.

Roli nejdůležitější zde hraje právě včasnost odhalení sluchové vady a následná intenzivní péče ze strany rodičů i odborníků. Pokud rodiče svou roli nezvládnou a vzdají, dítě samo o sobě není schopno se náležitě rozvíjet. Potřebuje, aby ho měl někdo rád, aby mu byl na blízku v těžkých situacích, stále mu vysvětloval, co se kolem něj děje. Potřebuje mít podnětné prostředí plné her, zážitků, pohybu a stále připravené a milující rodiče. I pro rodiče je tato situace náročná, ale jsou dospělí a musí v sobě najít sílu pracovat na rozvoji dítěte. Příkladná péče se vždy projeví pozitivně u vychovávaného dítěte.

S nástupem do školy tuto činnost částečně přebírají právě učitelé. Nezastupují jen roli učitele, ale i průvodce životem a vystupují i jako vzor morální. Musí sluchově postiženému dítěti připravit podmínky adekvátní pro možnost začlenění se do běžné základní školy mezi zdravé děti. Učitelé musí na sobě pracovat, musí překonávat překážky plynoucí ze ztížené pracovní pozice a vnitřně se vyrovnat s tím, že musí jinak přistupovat k postiženému dítěti a ostatním dětem. Stále mají tendence děti srovnávat a odehrává se v nich vnitřní boj s tím, že jiný přístup, různé výhody pro postižené dítě, jsou nespravedlivé vůči ostatním. Není tomu tak. Musí v sobě najít sílu umět pomoci jen tak nezištně, protože sluchově postiženému dítěti tím velmi prospějí. I ostatní děti potřebují vidět kladný přístup, aby se začaly chovat k handicapovanému dítěti jinak. Přístup dětí k jinakosti je mnohdy krutý. Dokážou velmi ublížit a ranit. Duše postiženého dítěte je velmi citlivá a zaslouží si laskavý až altruistický přístup od všech v jejich okolí. Život mají i tak dost zkomplikovaný a musí vynakládat nemalé úsilí, aby stačily vrstevníkům, aby se dokázaly orientovat v situacích a životě. Důležité je ovšem najít pravou míru v přístupu k handicapovanému dítěti tak, aby nedošlo ke zneužívání dobroty ze strany sluchově postiženého dítěte. To zase musí chápat, že i pro zdravé je situace ztížena, že se ostatní nedokážou vcítit do jeho situace a nedokážou ji zcela pochopit. Proto by se měly učit i ony ohleduplnosti, trpělivosti a pomoci. Pokud by

všechny děti viděly pozitivní vzorce chování již v rodině, dále ve škole a společnosti, bylo by pro ně jednodušší si vzájemně pomoci a vážit si jeden druhého. Děti jsou odrazem společnosti.

Je to celoživotní učení se komunikaci, proces namáhavý a vyčerpávající všechny zúčastněné. Ve všech odborných publikacích se zmiňuje právě náročnost komunikace těchto dětí. Ale pohled z druhé strany, zdravých lidí ukazuje, že i pro ně je náročné se sluchově postiženými hovořit. Musí stále myslet na mnoho důležitých detailů, aby mu odezírající rozuměl. Čelit fyzickému kontaktu, když se postižený snaží navázat kontakt a zahájit diskuzi. I když jsou tyto podpůrné prostředky předem dohodnuty, vyvolávají u zdravých osob dojem, že jde o omezování jejich osobní svobody. Časté dotyky jim jsou nepříjemné.

Dalším problémem je fakt, že dítě se středně těžkou nedoslýchavostí má chuť hovořit mnohdy vyšší, než jeho zdravý vrstevník a tak dochází k tomu, že pak toto dítě povídá a stále povídá, často opakuje stejné téma, ale je rádo, že může povídat, protože jedině tak si odpočine. U ostatních dětí to zase způsobuje nepříjemný pocit, nechtějí slyšet řečené znova a neví přesně, jak hovor ukončit nebo se z něj vymanit.

Pro zdravé děti je to až nepochopitelné a do jisté míry se cítí být ohroženy. Bojí se všeho odlišného. Instinktivně reagují na odlišnost v rámci zachování bezpečnosti pro sebe. Je to pudová záležitost, ale protože jsme lidé, můžeme sami na sobě pracovat.

Pro děti se středně těžkou nedoslýchavostí je to nekončící kolotoč za porozuměním, nalezením a obhájením si místa ve společnosti, ve skupině vrstevníků a tím, jak mít přehled o dějích a situacích, co se kolem neustále dějí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENDOVÁ, P., 2011. *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3853-6.

ČÁBALOVÁ, D., 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2993-0.

HOUDKOVÁ, Z., 2005. *Sluchové postižení u dětí – komplexní péče*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-623-6.

JANOTOVÁ, N., 1996. *Rozvíjení zrakového vnímání a odezírání sluchově postižených dětí*. Praha: Septima. ISBN 80-85801-84-1.

JANOTOVÁ, N., SVOBODOVÁ, K., 1998. *Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-050-8.

JANOTOVÁ, N., 1999. *Odezírání u sluchově postižených*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-82-6.

JEŽEK, S., 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.

KRAHULCOVÁ, B., 2003. *Komunikace sluchově postižených*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0329-2.

LECHTA, V., 2002. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-572-5.

LEJSKA, M., 2003. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-038-7.

MAŇÁK, J., ŠVEC, V. 2004. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-078-6.

MUKNŠNÁBLOVÁ, M., 2014. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5034-7.

PULDA, M., 1996. *Včasná sluchově – řečová výchova malých sluchově postižených dětí*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1296-X.

REICHEL, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.

ROUČKOVÁ, J., 2006. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-158-1.

- SLOWÍK, J., 2007. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1733-3.
- SLOWÍK, J., 2010. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-691-9.
- SOVÁK, M., 1989. *Logopedie předškolního věku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- STRNADOVÁ, V., 2001. *Hádej, co říkám aneb odezírání je nejisté umění*. 2. vyd. Asnep. ISBN 80-903035-0-1.
- ŠEDIVÁ, Z., 1997. *Rozvíjení sociálních dovedností sluchově postižených*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-034-6.
- VANĚČKOVÁ, V., 1996. *Výchova řeči sluchově postižených dětí v předškolním věku*. Praha: Septima. ISBN 80-85801-83-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

- JUNGWIRTHOVA, I. *Genetické příčiny percepčních sluchových vad*. In: Tamtam-praha.cz [online]. [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.tamtam-praha.cz/informace-pro-vas/o-rodine/geneticke-priciny-percepcnich-sluchovych-vad.html>
- MOTEJZÍKOVÁ, J., ©2008. *Dítě se sluchadly v rodině a ve škole*. In: Tamtam-Praha.cz [online]. [cit. 2016-01-17]. Dostupné z: <http://www.tamtam-praha.cz/informace-pro-vas/o-rodine/dite-se-sluchadly-v-rodine-a-ve-skole.html>
- STRÍTESKÁ, M., ©2011. *Časná diagnostika vad sluchu u novorozenců a kojenců*. In: Nedoklubko.cz [online]. [cit. 2015-12-16]. Dostupné z: <http://nedoklubko.cz/2011/03/14/casna-diagnostika-vad-sluchu-u-novorozencu-a-kojencu/>
- VYHLÁŠKA č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů České republiky*, [online]. © 01. 01. 2015 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.inkluzivni-vzdelavani/clanek-1/prehled-zakonu-a-vyhlasek>
- ZÁKON 561/2004 Sb. ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*, [online]. © 01. 01. 2015 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.inkluzivni-vzdelavani/clanek-1/prehled-zakonu-a-vyhlasek>

WIKIPEDIA. *Inkluzivní vzdělávání*. 2015 [online]. Wikipedia, © 22. 04. 2015 v 17:55.
[cit. 05-02-2016]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Inkluzivn%C3%AD_vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD

Materiály

Materiály z příslušného SPC pro sluchově postižené

Materiály z mého pracoviště MŠ a ZŠ

SEZNAM ZKRATEK

SPC	Speciálně pedagogické centrum
IVP	Individuální vzdělávací plán
MŠ	Mateřská škola
ZŠ	Základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Odborný posudek Petry, rok 2012	I
Příloha B - Zásady pro komunikaci	III
Příloha C - IVP pro školní rok 2006/2007 pro MŠ – Žaneta	IV
Příloha D - IVP pro školní rok 2009/2010 1. třída – Petra.....	VII
Příloha E - IVP pro školní rok 2015/2016 6. třída - Žaneta.....	X
Příloha F – Hodnocení stupně sluchové vady dle Sedláčka	XVII

Příloha A - Odborný posudek Petry, rok 2012

Klient: .....
Datum narození: .....
Adresa: .....
Škola a třída: .....
Příloha k odbornému posudku ze dne:.....

- **Z foniatrického vyšetření**

Dívka se středně těžkou nedoslýchavostí oboustranně. Sluchová vada je částečně kompenzována sluchadly a odezíráním.

- **Z vyšetření v SPC**

Na žádost rodičů je dívka v péči SPC pro sluchově postižené a vady řeči. V prvním ročníku dívka navštěvovala logopedickou třídu. Od druhého ročníku je integrována na běžné základní škole. Sluchové postižení ovlivňuje školní úspěšnost dívky negativně.

- **Orientační zkouška sluchu**

Orientačním vyšetřením sluchu bylo zjištěno, že odezírání výrazně přispívá k porozumění řeči. Doporučujeme komunikovat hlasitou řečí na vzdálenost do 2 metrů, musí být zabezpečeny vhodné akustické podmínky.

- **Sluchové vnímání**

Sluchová paměť i sluchová diferenciací jsou oslabeny, sluchová analýza a syntéza jsou v pásmu nižší normy.

- **Zrakové vnímání**

Je na kvalitní úrovni. Problémy mohou činit podobná slova nebo zvukově podobné hlásky, zejména vysokofrekvenční hlásky (sykavky, hlásky CH, F, Ř) a koncovky slov. Únava nastupuje dříve v důsledku nutnosti vynaložení větší námahy pro porozumění výkladu učiva, zejména na konci vyučovací hodiny, případně ke konci vyučování.

- **Porozumění řeči**

Rozumí jednoduchým, stručně formulovaným i složitějším instrukcím. Důležité je rozlišit, kdy pokyn slyší a kdy mu skutečně rozumí. Problematické je zejména rozlišování koncovek a občasná záměna zvukově podobných slov. Porozumění řeči

může být oslabeno během nachlazení nebo při zhoršených akustických podmínkách. Koverbální chování je bez nápadností.

- **Řečová produkce**

Při vyšetření komunikovala s menšími obtížemi. Verbální schopnosti jsou středně sníženy. V řeči se objevují specifické asimilace a artikulační neobratnost. V oblasti artikulace je nutné docvičit správnou výslovnost vibrantů hlásky R, Ř. Spontánní mluvní projev je setřelý s překotným tempem řeči. Oslaben je také jazykový cit. Prozodické faktory řeči jsou v normě. Je nutné upevnit výslovnost sykavek, vyvodit a upevnit výslovnost vibrantů. Vhodné je rozvíjet aktivní i pasivní slovní zásobu. Dýchání je plytké, hlas je položen dobře.

Jemná i hrubá motorika je oslabena. Dominantní ruka je pravá. Pracovní tempo je pomalejší.

- **Závěr**

Doporučení k integraci dívky se středně těžkou nedoslýchavostí oboustranně v běžném typu základní školy.

Zdravotní postižení žáka je takového stupně a rozsahu, že je indikováno zařazení do režimu speciálního školství nebo integrace podle Vyhlášky č. 73/2005.

Pro integrovaného žáka je nutno vypracovat individuální vzdělávací program na podkladě odborného posudku a konzultace s pracovníkem SPC, který je nutno probrat s rodiči žáka. Při vyučování je nutno dodržovat zásady pro komunikaci se sluchově postiženými žáky a zásady pro odezírání, se kterými třídní učitel nebo výchovný poradce seznámí ostatní vyučující žáka.

Speciálně pedagogická péče bude probíhat formou konzultací s výchovnou poradkyní, třídní učitelkou a ostatními pedagogy školy, formou reedukace sluchu a řeči v SPC pro sluchově postižené dle potřeby.

- **Doporučené metodické materiály, pracovní sešity**

Šimonovy pracovní listy-rozvoj myšlení a řeči, grafomotorická cvičení, logopedická cvičení, Orffovy hudební nástroje, foukadla, zvukové hračky.

Příloha B - Zásady pro komunikaci

- 1) Odezírání je obtížný intelektový výkon. Odezřít lze v českém jazyce pouze 1/3 hlásek, zbytek je nutné si domyslet. Používat názorné předvedení učiva (osnova učiva, nákresy na tabuli, Lotar, interaktivní tabule).
- 2) Před rozhovorem se sluchově postiženým žákem je nutné nejprve navázat oční kontakt (pokud se na nás nedívá, zaujmout žákovu pozornost slovním pokynem nebo pohybem ruky v jeho zorném poli), zrakový kontakt udržovat po celou dobu rozhovoru.
- 3) Při přechodu k jiné činnosti předem vysvětlit o jakou činnost půjde, snažit se zabránit vzniku situace, kdy by došlo k zesměšnění žáka.
- 4) Nenechávat mluvit více žáků najednou, dovolit sluchově postiženému žákovi, aby se na vyvolané spolužáky mohl otáčet.
- 5) Mluvit přirozeně a zřetelně, nepřehánět artikulaci, nezvyšovat hlas ani nekřičet, mluvní tempo mírně zpomalit, ale rytmus řeči neměnit, mluvit v kratších větách, vyhýbat se komplikovaným složitým souvětím.
- 6) Nemluvit ze vzdálenosti větší než 1-2 metry, nemluvit zády k žákovi, za chůze.
- 7) Zaujmout vhodnou polohu pro odezírání, zdroj světla musí být proti vám, nestát zády k oknu, dbát na to, aby žák se sluchovým postižením viděl náš obličej zepředu a mohl sledovat naše ústa.
- 8) Tolerantní hodnocení činností souvisejících se sluchovým vnímáním (omezit diktáty, spíše zadat doplňovací cvičení), pokud by žák nestačil zapisovat učivo při výkladu, umožnit kopírování sešitů spolužáka.
- 9) Vždy se ujistit, že žák porozuměl zadanému úkolu, ponechat více času na procvičení a osvojení učiva, zvládnutí učiva zkoušet po menších celcích nebo také po přípravě.
- 10) Je třeba počítat s dřívějším nástupem únavy z důvodu většího úsilí vynaloženého na porozumění řeči (ke konci vyučovací hodiny nebo ke konci vyučování).
- 11) Porozumění řeči je výrazně oslabeno během nachlazení, zánětu středouší nebo při zhoršených akustických podmínkách (o přestávkách, na chodbách, v jídelně či v hodinách tělesné výchovy).
- 12) Žák by měl sedět v 1. až 2. lavici spíše u okna nebo uprostřed.

Příloha C - IVP pro školní rok 2006/2007 pro MŠ – Žaneta

Jméno a příjmení: .....

Datum narození: .....

Školské zařízení: .....

Třída: .....

Příloha k odbornému posudku ze dne:.....

- **Zařazení do integrace v mateřské škole**

Logopedie – sluchová cvičení, nápodoba hudebních i nehupebních zvuků.

Dechová cvičení provádět denně.

Rozvoj motoriky mluvidel.

- **Jazyková výchova**

Rozvíjení slovní zásoby aktivní, pasivní.

Rozvíjení rytmu, jazykového citu, fonematického sluchu.

- **Grafomotorika**

Úchop, přítlak, postupovat od měkkých materiálů po tvrdší, pracovní listy.

- **Rozumová výchova**

Rozvoj logického myšlení, představivosti.

Cvičení na rozvoj vizuální koncentrace a paměti.

Rozvíjení poznání.

- **Hudební výchova**

Rozvíjení rytmu, koordinaci pohybů.

Využívání Orffových hudebních nástrojů.

Dodržování sluchové, hlasové hygieny.

- **Tělesná výchova**

Rozvoj jemné, hrubé motoriky.

Zvýšená bezpečnost.

Reakce na zvuk, koordinace pohybu.

- **Výtvarná výchova**

Osvojování výtvarných technik.

Hmatové cvičení s tvarovací hmotou.

Vedení k radostné výtvarné činnosti, k posílení sebevědomí a volných vlastností.

- **Pracovní výchova**

Stříhání, trhání, skládání papíru.

Geometrické vzory.

Tvorba obrázků z mozaiky.

- **Chování**

Vedení k tomu, aby dokázala sdělit, že nerozuměla.

Usměřňování reakcí a projevů.

- **Speciálně pedagogická péče**

V SPC pro vady sluchu pravidelně 1x za 14 dní – pravidelná terapie.

V MŠ 15 minut denně.

- **Pomůcky, vybavení**

Hádej, skládej, povídej – kostky se slovy.

Foukací labyrint.

Zvukové pexeso.

Sada hudebních nástrojů.

Balanční deska.

CD přehrávač.

- **Spolupráce s rodiči**

Domácí péče, doporučené aktivity dítěte ve volném čase, požadavek na lékařské vyšetření.

Potřebné informace si předáváme s rodiči při přebírání dítěte. Rodiče budou dbát na funkčnost sluchadel (ušní tvarovka, baterie). Nadále budou navštěvovat foniatrii 1x za půl roku.

- **Podíl dítěte na řešení problému**

Samostatná manipulace se sluchadly i nasazení, zapnutí, vypnutí, přihlásit se, pokud neslyší či nerozumí pokynu.

- **Při práci ve třídě doporučujeme zařazovat**

Dechová cvičení.

Cvičení k rozvoji motoriky mluvidel, grafomotoriky a celkové koordinace artikulačních cvičení.

Sluchová cvičení, rozlišování zvuků, hudebních nástrojů, vokálů, hlásek.

Postupně rozšiřovat slovní zásobu vždy na podkladě názoru.

Rozvíjet zrakové vnímání a odezírání.

Rozvíjet sociální dovednosti, v oblasti běžných denních úkolů jako je sebeobsluha, úklid hraček, stolování, hygienické návyky, postupně zvyšovat nároky na pracovní vytrvalost.

Rozvíjet schopnost soustředění (po 5-10 minutách změnit činnost nebo udělat krátkou přestávku, tento časový interval postupně prodlužovat).

- **Speciálně pedagogická péče**

Bude realizována 1x za dva týdny v SPC pro děti s vadami sluchu, se zaměřením na reedukaci sluchu a řeči, rozvoj motoriky, percepce, pozornosti a formou konzultací s pedagogy MŠ.

Příloha D - IVP pro školní rok 2009/2010 1. třída – Petra

Jméno a příjmení: .....

Datum narození: .....

Školské zařízení: .....

Třída: .....

Příloha k odbornému posudku ze dne:.....

• Závěry vyšetření

Středně těžká nedoslýchavost oboustranně, která je částečně kompenzována sluchadly a odezíráním. Sluchadla byla dívce přidělena v březnu 2006 a je nutno je nosit celodenně s výjimkou TV. Je schopna komunikovat hlasitou řečí na vzdálenost 2-3m při zabezpečení vhodných akustických podmínek. Artikulace setřelá, objevují se specifické asimilace a artikulační neobratnost, nutno upevnit výslovnost sykavek a vyvodit a upevnit výslovnost vibrantů – má verbální rotacismus.

Z posledního speciálně pedagogického posouzení ze dne:.....zpracovaného na podkladě foniatrického, speciálně pedagogického a psychologického vyšetření vyplývá, že závažnost postižení opravňuje..... k zařazení do režimu speciálního školství nebo integrace podle vyhlášky MŠMT ČR č.j. 73/2005 Sb. ze dne 9.2.2005.

Žákyně je vzdělávána v logopedické třídě podle ŠVP „Být zdravým ve zdravém světě.“ Ve třídě je podle vyhlášky ze dne 19.3.2007 MŠMT ČR č.j. 62/2007 Sb. platné od 1.9.2007 nižší počet žáků. Pro kombinované postižení je.....vzdělávána formou individuální integrace a je brán zřetel na všechna specifika vyplývající z její sluchové, řečové vady.

• Specifika sluchové a řečové vady

• Hygiena

Čistota a funkčnost sluchadel.

Mluvit přiměřeně hlasitě a v přiměřeném tempu.

Dodržovat správnou vzdálenost při komunikaci.

Umožnit odezírání nejen učitelky, ale i dětí.

Zajistit klid ve třídě – mluví vždy jen jeden.

Správně uspořádat a osvětlit pracovní místo i třídu.

Označit nebezpečná místa kontrastní samolepkou ve třídě, v šatně, na chodbě.

Zajistit volný přístup k tabuli.

Zajistit bezpečnost při přesunech v prostorách školy a ostatních školních akcích.

Brát v úvahu rychleji nastupující unavitelnost, poskytovat čas na relaxaci a odpočinek.

- **Vzdělávací specifika**

Zohlednění veškerých činností souvisejících se sluchovým vnímáním.

Individuální přístup při školních činnostech, zejména při zadávání, řešení a kontrole úkolů.

Poskytovat delší čas na splnění a vypracování úkolů.

Zvýrazňovat potřebné texty, vysvětlovat je pomocí obrázků, pohybů, předvádění situací.

Používat na tabuli výraznou křídu a odpovídající velikost písma.

Používat záložku nejen při čtení, ale i v matematice, prvouce.

Střídat činnosti a metody práce.

Při hodnocení respektovat možnosti dívky.

V českém jazyce upřednostňovat doplňovací cvičení před diktáty.

V matematických příkladech ke kontrole znalostí (pětiminutovky) preferovat doplňování do předepsaných či ofocených cvičení, opírat se o názor.

V prvouce se zaměřit na vysvětlení neznámých pojmů, dbát na rozvoj slovní zásoby, co nejvíce se opírat o názor.

V tělesné výchově respektovat doporučení lékařů a nepoužívat sluchadlo, dbát na zvýšenou bezpečnost.

V hodinách hudební výchovy klást důraz na rytmizaci, nenutit k sólovému zpěvu.

- **Způsob výuky a nápravy**

Skupinová a individuální práce ve třídě.

Individuální náprava výslovnosti 1x za týden v rámci hodiny SLP (speciální logopedická péče).

- **Speciálně pedagogická péče**

Konzultace pedagogů školy s pracovníkem SPC pro vady sluchu a řeči dle potřeby, nejméně však 2 krát do roka.

Terapie v SPC pro vady sluchu a řeči dle potřeby, možno využít poradenských dnů.

- **Spolupráce se zákonnými zástupci**

Pravidelné konzultace s rodiči na třídních schůzkách nebo dle potřeby.

Rodiče budou dbát na pravidelné nošení, čistotu a funkčnost sluchadel (baterie).

Nejméně 2 krát ročně návštěva foniatra (informovat školu o případných změnách stavu sluchu).

- **Podíl žáka na řešení problému**

Samostatná manipulace se sluchadly.

Umět se přihlásit, pokud neslyším, či nerozumím výkladu učitele.

- **Kompenzační pomůcky**

Sluchadla.

Encyklopedie.

Jmenovité určení pracovníka SPC,

garanta integrace spolupracujícího se školou:.....

IVP zpracovala:

Příloha E - IVP pro školní rok 2015/2016 6. třída - Žaneta

Speciálně pedagogické centrum pro sluchově postižené a vady řeči

Adresa, kontakty: .....

Jméno a příjmení: .....

Datum narození: .....

Školské zařízení: .....

Třída: .....

Závěry speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření:

Příloha k odbornému posudku ze dne:.....

Učební dokumenty (případné změny):.....

- **Speciálně pedagogická péče: Obsah, rozsah, průběh a způsob péče**

Bude probíhat formou konzultací garanta integrace s výchovným poradcem, třídním učitelem a ostatními učiteli (minimálně 2x ročně nebo podle potřeby).

Pravidelná práce s třídní učitelkou a jednotlivými pedagogy 2 hodiny nad rámec výuky pro vyrovnávání nedostatků v učivu vzniklých v důsledku sluchového postižení.

- **Instruktaž vyučujících**

Potřeba dalšího pedagogického pracovníka, případně tlumočnických služeb (rozsah).

Cíle vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volba pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úprava konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek, absolutoria.

Dodržovat zásady komunikace se sluchově postiženými žáky a pro odezírání (přiměřená hlasitost, výraznější artikulace, ale pouze minimálně, komunikace čelem k dítěti, osvětlený obličej, vzdálenost od žáka 2-3m, mluvit mírně pomaleji, v kratších větách).

Presvědčit se, zda žák rozumí zadanému úkolu (ne otázkou: „Rozumíš?“, ale konkrétní otázkou k úkolu).

Dbát na to, aby mluvil pouze jeden žák.

Tolerovat otáčení postiženého žáka na mluvící spolužáky, aby mohl odezírat.

Podporovat toleranci ostatních spolužáků vzhledem k jeho postižení.

Respektovat pomalejší tempo.

Při výkladu používat názorné pomůcky.

Zohledňovat veškeré činnosti související se sluchovým vnímáním.

Zohledňovat dřívější nástup únavy z důvodu většího úsilí vynaloženého na porozumění řeči.

Žák bude sedět v první lavici před učitelským stolem (možnost lepšího odezírání z úst učitele).

Využívání názorných pomůcek.

Redukce rozsahu písemných prací, využití doplňování.

Dbát na bezpečnost při hodinách TV.

- **Český jazyk – mluvnice**

Rozvíjet slovní zásobu, vyjadřovací dovednosti, mluvní pohotovost.

Upevňovat učivo – hlavně vyjmenovaná slova, slovní druhy, koncovky podstatných a přídavných jmen, slovesa, shoda podmětu s přísudkem, skladba (předmět a přísudek).

- **Literatura**

Pracovat na čtení s porozuměním.

Zlepšit techniku čtení – lépe kratší, ale kvalitní texty.

Posilovat verbální paměť – říkadla, básničky.

Při čtení se zaměřit na porozumění textu, převyprávění nebo písemné zpracování.

- **Sloh**

Motivovat a stimulovat k aktivní komunikaci, snaha o souvislé vyjadřování.

Cvičit se ve schopnosti vypravovat a popisovat.

Využívat různých didaktických her.

Při pravopisných cvičeních předtištěný text, odlišit chyby týkající se sluchové vady a chyby týkající se zvládnuté problematiky.

Při hodnocení vycházet z ústního podání, čtení a slohových prací.

Úkoly zadávat srozumitelně, ujistit se, zda žák danému úkolu rozuměl, nespěchat.

- **Anglický jazyk**

Speciální písemné práce.

Omezení zápisů učiva, žák si bude zvýrazňovat slovíčka a gramatický přehled v pracovním sešitu.

Tolerance souvislého čtení, problémů při poslechových aktivitách.

Povzbuzení.

Adekvátní požadavky, nestresovat nesplnitelnými úkoly, ale současně dbát na individuální rozvoj.

Domluva se žákem, jak bude reagovat při nepochopení zadání.

Kontrola žáka učitelem, zda pochopil zadání.

Při nejasnostech v domácích a jiných úkolech lze kdykoliv navštívit individuálně učitele mimo výuku.

Písemné práce přizpůsobené typu postižení.

Žák bude plnit úkoly podle svých individuálních možností.

- **Dějepis**

Využití audiovizuální techniky.

Historická témata dávat do souvislostí.

Důraz na porozumění probíraného učiva a konkrétními otázkami tak získat zpětnou vazbu.

Klást důraz na názornost obrázky, fotografie, dokumenty.

Při zápisech do sešitu využívat diaprojektor, tisknout zápis, jenž si žák vloží do sešitu.

- **Občanská výchova**

Klást důraz na názorné pomůcky, fotografie, dokumenty, obrázky.

Využívat barevných přehledů.

Možnost hledání informací, vědět, kde je nalézt.

Snažit se spojit názornou ukázkou s verbální složkou, rozvoj vyjadřování.

Upřednostnit samostatnou práci a aktivity projekty, referáty.

- **Výchova ke zdraví**

Při ústním zadávání úkolů dbát na pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Ujistit se, že žák zadanému úkolu rozumí.

Využívat pracovních listů, které se stanou součástí žákova portfolia.

Kratší zápisy diktovat s následnou kontrolou správnosti žákova textu.

Při delších zápisech žáku předkládat hotový text nebo využívat diaprojektoru k vizualizaci textu pro všechny žáky.

- **Zeměpis**

Dodržovat základní pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Důsledně dbát na individuální přístup.

Důkladně a srozumitelně vysvětlovat učivo.

Diktovat zápisy a následně je kontrolovat v sešitu.

Preferovat ústní formu ověřování znalostí.

Využívat práci s mapou, atlasem a obrazovým materiálem.

- **Matematika**

Při ústním zadávání úkolů dbát na pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Ujistit se, že žák zadanému úkolu rozumí, správně zapsal čísla.

Správné porozumění zadání příkladů a zadáním slovních úloh, znázornění, výpočet.

Střídání forem práce, hry, řešení praktických úkolů.

Rozvoj logického myšlení.

Využívání doplňování do pracovního sešitu.

- **Přírodopis**

Využití audiovizuální techniky, diaprojektoru v pracovní přírodopisu, krátké zápisy do sešitu.

Dodržovat pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Přírodovědná témata dávat do souvislostí, využívání pracovních listů.

Důraz na porozumění probíraného učiva a konkrétními otázkami tak získat zpětnou vazbu.

Klást důraz na názornost obrázky, fotografie, dokumenty.

- **Fyzika**

Dodržovat pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Ověřovat si, zda úkolu rozumí.

Při delších zápisech do sešitu používat data projektor.

Kratší zápisy diktovat a následně kontrolovat.

Při výkladu nové látky využívat názorné pomůcky.

Při kontrolních testech dávat možnost výběru odpovědí.

- **Hudební výchova**

Tolerance sluchových problémů při sluchových činnostech.

Důraz na tvořivé činnosti – pohyb, rytmická výchova.

Domluva se žákem na způsobu vyjadřování neporozumění zadání.

Kontrola porozumění se strany učitele.

Plnění úkolů s ohledem na zdravotní problémy.

Hodnotit na základě aktivity, snahy, individuálního rozvoje, tolerance při činnostech sluchové výchovy a práci s notovou osnovou.

- **Výtvarná výchova**

Při ústním zadávání úkolů dbát na pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Ujistit se, že žák zadanému úkolu rozumí.

Názorně ukazovat nové techniky a postupy práce.

- **Tělesná výchova**

Dbát na zvýšenou bezpečnost.

Srozumitelně a podrobně vysvětlovat zadané úkoly.

- **Informatika**

Při ústním zadávání úkolů dbát na pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Ujistit se, že žák zadanému úkolu rozumí.

Názorně ukazovat postupy práce přes diaprojektor.

- **Matematický seminář**

Při ústním zadávání úkolů dbát na pravidla komunikace se sluchově postiženými.

Ujistit se, že žák zadanému úkolu rozumí, správně zapsal čísla.

Správné porozumění zadání příkladů a zadání slovních úloh, výpočet.

Střídání forem práce- hry, řešení praktických úkolů.

Rozvoj logického myšlení.

Využívat doplňování do pracovních sešitů.

- **Spolupráce se zákonnými zástupci**

Způsob domácí přípravy, doporučené aktivity ve volném čase, požadavek na lékařské vyšetření.

Rodiče se zavazují ke spolupráci se školou, k pomoci a k pravidelné domácí práci se svým dítětem.

Rodičům je doporučena úzká spolupráce s pracovníkem SPC.

Pravidelné třídní schůzky a individuální konzultace rodičů s učiteli.

Konzultace zákonných zástupců o případných problémech s pracovníkem SPC.

- **Podíl žáka na řešení problému**

Žák se bude snažit od vyučujícího odezírat, aby lépe postřehl a pochopil výklad učitele.

Na základě dohody s vyučujícím bude žák reagovat v situacích, kdy nebude zadanému úkolu rozumět.

Krátké zápisy si bude provádět sám pod kontrolou učitele, který dohlédne na správnost.

Bude se hlásit, pokud neuslyší nebo neporozumí zadanému úkolu.

- **Informace dalším pedagogům**

Všichni učitelé vyučující v dané třídě byli seznámeni s pravidly komunikace se sluchově postiženými žáky a s doporučením pro školní práci s takto postiženým žákem.

Vyučující se podíleli na vypracování IVP.

Odborný pracovník SPC (garant integrace): .....zákonný zástupce žáka potvrzuje svým podpisem, že se seznámil s individuálním vzdělávacím plánem pro tento školní rok, zavazuje se v rámci svých možností na plnění stanovených úkolů, na spolupráci s pedagogickými pracovníky a souhlasí s předáním nezbytných informací KÚ.....za účelem rozhodnutí o přidělení finančního příspěvku na integraci jejich dítěte na ZŠ.

Podpisy:

Ředitel školy .....
Výchovný poradce .....
Třídní učitelka .....

Vyučující jednotlivých předmětů:

Český jazyk .....
Anglický jazyk .....
Dějepis .....
Občanská výchova .....
Výchova ke zdraví .....

Zeměpis .....
Matematika .....
Přírodopis .....
Fyzika .....
Hudební výchova .....
Výtvarná výchova .....
Tělesná výchova .....
Informatika .....
Matematický seminář .....
Rodiče/žák .....
Pracovník SPC – sluch .....
IVP vypracoval .....
Datum: .....

Konzultace, doplnění, úprava IVP v průběhu školního roku.

Příloha F – Hodnocení stupně sluchové vady dle Sedláčka

Tabulka 1: Klasifikace při slyšení

	Klasifikace při slyšení řeči	Komunikace hlasitou řečí bez odezírání a bez sluchadel na vzdálenost	Průměrná odpovídající sluchová ztráta při audiometrickém vyšetření na fr. oblasti řeči (čisté tóny 500, 1000 a 2000 Hz)
Normální sluch nebo lehká porucha sluchu bez nedoslýchavosti	Nemá žádné	10 m a více	Do 20 dB HTL
Nedoslýchavost lehká	Při ztížených poslechových podmínkách (hluk, nepříznivá akustika, větší vzdálenost)	4 m a více	20 – 40 dB HTL
Nedoslýchavost Středně těžká	V místnosti	Dospělí 1 – 4 m Děti 2 – 4 m	40 – 50 dB HTL 40 – 50 dB HTL
Nedoslýchavost těžká	Při konverzaci z blízka	Dospělí 0,2 – 1 m Děti 0,5 – 2 m	55 – 70 dB HTL 50 – 60 dB HTL
Praktická hluchota	Není schopen rozumět ani z těsné blízkosti, rozumí jen některým slovům	Dospělí těsně u ucha některá slova do 0,2 m Děti těsně u ucha do 0,5 m	70 dB HTL a více 60 dB HTL a více
Úplná hluchota	Neslyší a nerozumí nic, pouze vnímá vibrace	Neslyší a nerozumí nic	Dospělí i děti 90 dB HTL a více

Zdroj: Sedláček In: Vaněčková, 1996, s. 15

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lenka Stöhrová

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinované

Název práce: Komunikační problémy dítěte se středně těžkou nedoslýchavostí

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 53

Celkový počet stran příloh: 17

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Václav Chmelíř